

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Frigyes főhercegné lovai.

Egy elegáns és tömör úriasszony vágatott be a nyáron — majdnem minden nap — Ó-Tátrafüredre. Igazán szép gyermekek ültek mellette és a kövér, de nem lusta lovakat ő maga kormányozta a kicsiny, de immár nem tömör, hanem hercegi kezével. Sajnálom, de tovább titkot tartani nem tudok és bevallom, hogy aki mindennap megvizittelte a szepesmegyei Faubourg St. Leopoldot: a maga személyére nézve nemcsak született Croy hercegnő, de magához Frigyes főherceg ő fenségéhez, Albrecht főherceg ő fensége örököséhez ment nőül, azt több igen szép gyermekkel ajándékozta meg, boldogította, intenzíve diszította a nekünk oly fontos, jelentőségteljes és drága családot és ő maradt fiatal, üde és elegáns. Valahányszor megjelent, bécsi és párisi friss légáramlat támadt a fenyvesek szurkos atmospherájában és róla én itt csupa jót fogok beszélni, de nem a kormányzat és nem a királyi ügyész, és nem a lovagiasság, hanem ő fensége és az igazság kedvéért. Ne-

kem imponált és alattvalói hódolatra kényszerített a paripát hajtó fenség és amíg kissé habozva, tartózkodva nyögöm e cikk elejét, mind azon töröm a fejemet, mely új bókokat tudnék kieszelni, a melyeket sem régi udvari költőknek, sem ujkori, lantjokat a hátukon viselő apródoknak nem jutottak még az eszébe?! Pedig — közbevetve — már az új iskolához tartozom és megvetem az elavúlt igazságot, amely a galambokat és hölgyeket oly tévesen ítélte meg és oly keveset tudott a kettő természetrajzáról. De épp ez a szerencsém, sem alkalmam, sem módom ezúttal, hogy kifejtsem thezisemet arról, mily szükség van a régi axioma megváltoztatására és hogy a nőt csak addig vagyunk kötelesek tisztelni, a míg azt megérdemli.

Mindehhez azonban semmi köze a főhercegnő lovainak. És a fenséges fogat egyáltalán csak később következik. Egyelőre gyönyörködünk abban, hogy a főhercegné nyaraló helyén, Alsó-Tátrafüreden és körülötte, egy csoport klerikális és aulikus magyar mágnás csoport helyezkedett el. Egy udvar képződött az udvar körül, rendkívül konzervatív urakból és uriasszonyokból, akik még mindég a vérré vált reformokat szeretnének visszacsinálni. Ennek a vidéknek, körnek és környezetnek bizonyos kedves, régies, úgynevezett levendulás illata volt; egy kis visszahajlás a francia forradalom előtti közvetlen korszakba és ez az irodalmi szem nemcsak fölfrissíti és izgatja, de érkeklí is. Vagy demokraták vagyunk, vagy nem vagyunk azok. És mivel nem vagyunk azok, gyönyörködnünk kell abban, ha egy hatalmas és fiatal asszony a kormányzat liberális tengerében pusztán a kis

lábainak toppantásával egy valamire való szigetet képes elővarázsolni. Különösebb hír azonban e szigetről k nem hallatszott, politikai ténykedésről nem volt szó, csak kávézásról és vacsorázásról. Ő és Új-Tátrafüred más — egészen más hiten levő — urai és hölgyei azonban idegeskedtek. De ha ezeket hívta volna meg ő fensége vagy egyszer is tejszínes kávéra, vagy pisztrángra, ezek konzervativizmusban egyszerre túltettek volna az öreg Károlyi Sándoron [és a fiatal Zichy Gézá! Igy is, koronként, különösen az úrinők, egy korosabb kano-nok kíséretében megjelentek a főhercegnői nyaraló előtt és nem minden vallásos érzület nélkül néztek a kastély előtt ficánkló lovak és ásító lakájok felé. Mert a demokrata faj ilyen, ha túlságosan meggazdagszik; egyszerre rájön, hogy sirassa Mária Antoniettét, nem tehet róla, de sirni kell neki, ha ennek a hölgynek a szép nyakára gondol. De a kleri-kális hajlamu milliomosok ellenére, legyenek olyan szivesek és bizzanak tovább a világhistóriai küldetéssel bíró fajtában, amelyhez e sorok írója mélyen ragaszkodik. Nekem imponálnak ők, azóta is, hogy rájöttem cigányosan változékony természetükre és tudom, hogy a magyar színészetnél őket így nevezik, hogy: „Gübürü!”

... Most azonban már vágatnak előre és bokrosodnak meg a főhercegnő lovai. A nyár utolján megijedtek az új villamostól, amelyet Poprád-Felkától Ó-Tátrafüredig épített három vállalkozó, belefektetvén a vállalatba minden vagyonát. A magas paripákna azonban sem ez nem imponált, sem az nem tetszett, hogy a conservativ lovakkal egyszerre versenyre kel itt is a

villamos ördögszekere. Igaz, hogy olcsó, igaz, hogy a közönségnek kényelmes, de mi ez ahhoz képest, hogy a főhercegnő equipageját zavarják? A lovak előre, ösztönszerűleg jelezték, hogy ez nem helyes, de a villamos kedvelőktől támogatott kormányzat mégis megadta a plebejus vállalkozásnak az engedelmet, három esztendőre, ideiglenesen. Azonban a nemes konzervatív állatok méltó idegeskedése mégis győzött és alig járt az új villamos néhány hétig, maguk a villamos tulajdonosok könyörögtek, hogy vegyék el tőlük az emberszállítási engedelmet mindaddig, amíg Frigyes főhercegné a környéken nyaral. Előbb azonban a vállalkozó urakhoz szólt egy keveset a kormány képviselője, a főispán, a szolgabíró. Hogy mit és mily irányban, arról nem beszélek, mert sem asszony dolgokba, sem politikai intrikákba, de legfőképp abba nem avatkozom, hogy az egész önérzetes, gögös, liberális és különösen önálló kormányzatnak, amely dühbe jön, ha azzal vádolják, hogy negyvenyolc eredményeit nem tiszteli —: lényegesebb egy főhercegi istállóból kikerült lónak a megbokrosodása, mint az összes szabadelvű eszmék, a közérdek és legfőképpen azok a gübűrök, akik egyszerre érezték magukban a forradalmi vért.

— Csitt, egy szót se, csak nem írni a dologról! — szólt hozzám egy volt államférfiú, akit pedig azzal vádolnak, hogy nem venné rossz néven a mai kormányzat intenzív népszerűtlenségét. — A dolog semmi — mondá — és a kies Tátábanja meg, ha a főhercegi lovakat megzavarják. Ő fensége megharagudnék és nem jönne többé erre a vidékre, ami viszont e vidék elárvulását jelentené. Valami kimondhatatlan kár . . .

Nem mondta tovább és magamra hagyott a forradalmi hangulatban, amelyet utólag magam sem helyeslek. Ne járjon ott a villamos, ahol egy szép és előkelő asszony akar kucsirozni! Helyesen cselekedett tehát a kormány, amely az engedelmet visszaszívatta és úgy járt el, mint egy öreg komornyik, nem pedig mint egy modern ország erős és öntudatos feje; helyesen cselekedtek a vállalkozók is, akik miatt különben nem bánkódom, ha a saját villamos kocsijukon törik is ki a nyakukat.

Csak — majdnem minden összefüggés nélkül — az jut az eszembe, hogy lovagias és szolga nemzet vagyunk, akár asszonynyal, akár úrral szemben és mibelőlünk nem lesz semmi mindaddig, amíg a régiben maradunk, hogy van egy kis uralkodó fajta, amelynek minden szabad és vannak milliónyi tömegek, amelyek békén és kötelességszerűleg nyelnek le minden keserűséget. Kissé tüszkölnek, kissé undorodnak, aztán engedelmesen tartják oda a szájukat és a — markukat.

B. S.

A HÁBORÚ.

„The Song of the English“ cyclusból.

Írta: Rudyard Kipling.

Halld csak a holtak dalát!

Éjszakon, fényes jégbe takarva
Most is a Polusra néz
Fénytelen szemmel, dermedve, fagyva.

S ott van a déli halott:

Fekszik a csontváz ló mellé dőlve;
Égeti délszaki nap!
Nap, amely hívta, csalta s megölte.

S hány van a napkeleten!

Ebmajmok közt a száraz bozótban
Csúf bölény csordák nyomát
Járva oh hányan dőltek le holtan.

S messze a nagy Nyugaton:

Nagy Kanadában, hóba és ködbe!
Áruló hósivatag!
Hánynak, de hánynak lett a sírgödre!

Halld csak a holtak dalát!

Nagy álmok apró álmodói voltunk,
 S hol az ég a tengervízbe olvad,
 Hol az út a végtelenbe fordul:
 Hazug álmok hívtak, csaltak, vontak.
 Jött a sejtés, jött a látománnyal,
 S jött a szükség mindent leteperve;
 Vezetőnként ott volt a keblünkben
 Lélek, amely nem volt ember lelke.

Mint az őz, mely otthagya a nyáját,
 Elfut egy kopárabb legelőre:
 Balga, boldog kis gyermek hitével
 Mendegéltünk előre, előre.
 Hol a fánk, hol kenyertünk fogyott el,
 S kiszáradt a szomjúságtól ajkunk;
 Balga, boldog kis gyermek hitével,
 Ledőlünk az útra és meghaltunk.

Hol homokban, hol meg folyóparton,
 Pusztában vagy hol gyémánt-ér dagad;
 A fiaink hogy majd a csontjainkról
 A helyes útra rá akadjanak.
 Jöjjetek csak, jöjjetek csak bátran!
 — Ki nem csügged, az lehet csak boldog. —
 Az utakat megmutatják néktek
 A porladó száraz ember-csontok.

Fordította: Szabenyi József.

Párisi nagyságok.

Írta: Madarász Viktor.

A nagynevű történeti festő műveinek a «Nemzeti Szalon»-ban most megnyíló kiállítása alkalmából írta a «Jövendő»-nek ezt az érdekes visszaemlékezést.

Rendezgetem a régi képeimet: elmúlt, dicsőséges, daliás napok megannyi beszédes emlékét. Óh, régi, jó idők — miért is hogy el kellett múlnotok! . . .

Itt van a «Zách Felicián», a «Hunyady László», a «Zrinyi Ilona» — mennyi idő múlt el azóta, hogy ott függtek a párisi «Salon» falán! Negyvennégy év! Egy egész emberöltő! Akkor még fekete volt a hajam, fiatal a szívem s bizony nem voltam éppen utolsó legény. (Legalább a párisi asszonyok úgy találták! Különben az arcképem meg van még az akkori időkből — valami tán még abból is látszik!) És ma? . . .

Elmúlt az ifjúság, a szerelem, a dicsőség; Páris messze van; barátaim, cimboráim legtöbbje a föld alatt és nekem nem maradt más, mint az emlék. Azok még szépek; a legtöbbje vidám is — hiszen Párisról beszél a legtöbbje és huszonhat éves voltam mindössze . . .

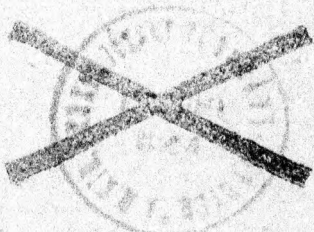
. . . 1857-ben mentem ki Párisba. Tanulni akartam, de a «Salon» zsürije úgy találta, hogy tudok már valamit, mert egyre-másra fogadta be a képeimet. Négy évig küldözgettem is be mindenfélét, de ami már akkor is lelkesített — magyar történeti tárgyút — nem mertem. Azt hittem, dehogy is érdekli a franciákat a mi dicsőséges történelmi múltunk! Sovén nép az, tele van a maga «gloire»-jával (akkor még

nem is volt olyan régi az a «gloire»! mi köze annak egy ilyen kis nációhoz, mint a milyen mi vagyunk?

De egyszer azután mégis csak rászántam magamat s az 1861-iki «Salon»-nak elküldtem a Záchot, Zrinyit, meg Hunyadyt. És micsoda meglepetésre ébredtem a sajtó-vermissage napján. Páris legelőkelőbb szellemei s akkor! legnevesebb kritikusai versenyezve zengték a hozsannákat: Eduárd About, a híres regényíró, Maxime Ducamp, a «vörösinges garibaldista», Paul de Saint Victor, Iriard s akit először kellett volna említenem: Theophile Gautier, (akinek neve mellé nem kell jelző!) később drága, atyai barátom, olyan hizelgő kritikákat írtak munkáimról, amelyeneket legmerészebb álmaimban sem hittem volna.

Különösen Gautier-nak a cikke a «Moniteur»-ben keltett nagy feltűnést. Ő volt a legtekintélyesebb író abban az időben s az ő cikke volt a leglelkesebb is. Azt már nem lehetett észre nem venni — nekem sem. Azt már igazán illet megköszönni. Felöltöztem hát talpig díszmagyarba (nem felejtettük akkor még el 48-at, közel voltak még a «nagy idők», hát bizony ruházatban is szívesen emlékeztünk vissza rá!) s úgy mentem el hozzá Neully-be. Nagy bohém tanya volt az akkor — Dumas is ott lakott többek között.

Soha sem felejttem el azt a napot, mikor beléptem a neully-i villa kis kertjébe. Ott hevert az egész család künn a kertben, a gyepen, az Isten szabad ege alatt, a déli siestát élvezve. Középen maga G a u t h i e r, az ő jóságos és mégis impozáns, szép oroszlánfejével, mellette J u d i t h asszony és a leánya, a szépséges Eszter. Hogy ugráltak fel, mikor beléptem, hogy ölelt át a mester, mikor bemutatkoztam s hogy kért, meleg vendégszeretettel, hogy legyek állandó vendége minden csütörtökön.

De bizony én csak nem mentem el azokra a csütörtökökre! Nagy füstje volt azoknak a zsúroknak akkor Párisban; igazán ott találkozott «tout Paris». Mit kerestem volna én ott a szellem világhírű királyai között!

Vagy két héttel a neully-i látogatás után azonban egyszerre csak beállit hozzám Z i c h y Mihály, aki akkoriban Párisban tartózkodott s interpellál, hogy miért nem voltam már két hete G a u t h i e r-nál? Most elküldötte őt a mester, hogy azonnal menjünk el együtt hozzá — de semmi kifogás! Szabadkoztam. Hogy az bizonyára csak udvariaskodás volt, hogy nem lehet az ilyen meghívást komolyan venni, én nem akarok visszaélni a jóságával — és több effélét.

— De bizony nem volt az udvariaskodás! — bizonykodott Z i c h y. — A mester meghagyta, hogy elvigyelek és én viszlek is, ha másként nem jösz, tarisznyában!

Hát elmentünk. Azontúl aztán tíz évig állandó vendége voltam a házának. Ő is megfordult nálam gyakorta s ő lett az, akit ebben az életben legjobban szerettem. Elmondhatom, hogy második apám volt. Még most is könyek peregnek a szívemre, ha rágondolok . . .

Az ő házában ismerkedtem meg aztán azzal a társasággal, melynél fényesebbet tán azóta se igen látott még Páris se. Oda járt a két D u m a s, az öreg és a fiatal, ez a két bájos, nagy gyerek, a kiket — főleg az öreget — ha beszélt, úgy hallgattunk, akár az iskolás gyerekek. (De még a fiatal Dumas is!) Amikor kedvenc ételét: hideg marhahúst ecettel-olajjal elébe tálták s ő jóízűen falatozott, azt hihette volna az ember, hogy egy öreg, filiszter beamter delectálja magát — vasárnap . . . Ott láttam sokszor D o r é e t, aki akkor állott dicsősége tetőpontján, de már akkor beteges volt szegény; oda jártak a nagy piktor-mesterek: P u v i s d e C h a-

vannes, Gerome, Cabanel, Bonnat, a nagy muzsikuskok: Gounod, Felicien David, Armand Guizienne, Delaborde s aki író volt — valamennyi, köztük a legérdekesebb egyéniség, kit valaha láttam: Flaubert s Catulle Mendés, akinek szép szőke hajába később a gyönyörű Judith annyira belebolondult . . .

Micsoda társaság volt ez és micsoda napok voltak azok! Mennyi charme, mennyi humor, mennyi ötlet húzódott meg ott egy-egy szobában! Hány édes tréfa emléke készlet mosolyra még most is! Mikor III. Napoleon nagy katonai revuejét parodizáltuk; egyikünk volt a császár, a másik Murat, én meg a császár hű török Mahomedje, óriási vánkosturbánnal a fejemen . . . Vagy a mikor mardi gras napján az akadémiai pajkos diákok óriási cethalat hordtak körül a Quartier Latin-ben; a cethal egyik oldala üvegből volt s a gyomrában látni lehetett Jónást, a mint egy najáddal supézik a — chambre separéeben! . . . Óh boldog idők, boldog ifjúkor! . . .

A Gauthier-család nagy zenekedvelő volt, én hát egy ízben azzal kedveskedtem nekik, hogy magyar zenedarabokat vittem ajándékba hozzájuk. De bizony csak nem tetszett a magyar muzsika nekik, akármelyik «maestro» játszotta is el a dalokat. (No nem is csoda; magamnak se tetszett, amicsoda galimathiaszt csináltak belőle a franciák. Pedig egy Gounod is volt közöttük!) Hanem bezzeg amikor a 67-iki kiállításra kijött Párisba a Patikárius Ferkó s az húzta az édesbús nótákat a magyar csárdában, úgy oda lettek az extázistól, hogy a Ferkótól a brügósig mind agyoncsókolták, ölegették a banda tagjait és pertuk lettünk velök valamennyien. Megisméltődött a régi királyi table d'hote, de művészekkel: egy cigány, egy piktor; egy író, egy cigány . . . Mikor pedig

a Rákóczi-indulóra gyújtottak rá a barna fiuk, no akkor meg ugyancsak kikapott B e r l i o z ! Ők azt hitték eladdig, hogy a mi magyar Marseillaiseünket ő komponálta!

Már a magyar konyhával nem volt ilyen succèem! A túrós galuska a csirizre emlékeztette őket, a paprikástól egész este lihegő, égő, tátott szájjal jártak a boulevardon, az ugorka-salátára pedig azt mondta C o p p é e, hogy olyan mint egy pomádé-fajta, ami akkor nagyon divatos volt Párisban. No, nem is a franciáknak való ez egyik se!

De nehogy azt higgye valaki, hogy az egész élet ilyen bohém-mulatság között telt le! Dolgoztunk is mi, még pedig nem is éppen keveset! Már reggel hét órakor ott ültünk az akadémián és délelőtt fél tizig akár egyebet se csináltunk, csak aktot rajzoltunk. A tanáraink olyan emberek voltak, mint egy Horace V e r n e t, J n g r e s, Robert F l e u r y, N a u t e u i l l e, C o n i e r, (Delaroche épp' akkor halt meg!) és ezeknek nem volt éppen könnyű kedvükre dolgozni. Az is igaz viszont, hogy roppant szeretettel bajlódtak velünk, a dolgainkon javítottak is, nemcsak kritizálták (egy rajzom ki is van állítva most a «Nemzeti Szalon»-ban, melyben maga Horace V e r n e t korigált bele!) és főleg az idegen művészt nagyon becézgették. De nemcsak a mesterek, maga a közönség is elkényeztetett bennünket, idegeneket, az arcképeinket árulgatták a boulevardokon s ahova mentünk, vége-hossza nem volt az ünneplésnek.

Vajjon ma hogy' van? Úgy hallom: már Páris se rajong úgy érettünk, mint valaha. Tempora motantur. De én nem is csodálkozom rajta. Hiszen idehaza, magunk se szeretjük egymást — legalább nem annyira, mint régen. Vagy tán csak minket: öregeket nem? . . .

Renan a halálról.

. . . . Annyit élveztem ebben az életben, hogy igazán nincs jogom valami sírontúli kárpótlást követelni; más oka van annak, hogy néha lázadom a halál ellen; olyannyira egyenrangúsító, hogy felbószít; olyan demokrata, aki folyton dinamitrobantással tart jól bennünket; legalább be kellene várnia, meg kellene lesnie a mi óránkat, s rendelkezésünkre kellene állnia. Évenként többször kapok névtelen levelet — mindig ugyanazzal az írással írva — melyben a következő szavak állanak: «Hátha mégis van pokol!» Az a jámbor lény, aki nekem ezt írja, bizonyára a szívén hordja a lelke üdvösségét, s ezért köszönetet is mondok néki. De a pokol olyan hipotézis, hogy nem igen egyezik meg azzal, amit máshonnan tudunk az isteni jóságról. Különbözik is, ha létezik, lelke rajta, nem hiszem, hogy megérdemeltem volna. Egy kis purgatóriumra talán rászolgáltam; elfogadnám lehetőségét, mert utána a paradicsom következne, s mert remélem, hogy néhány jótételek kivinné jóakarataival, hogy kiszabaduljak belőle. A végtelen jószág, amelylyel ezen a világon úton-útfelen találkoztam, azt a meggyőződést sugalja belém, hogy az örökkévalóságot nem csekélyebb jószág tölti be, s ehhez korlátlan bizalommal vagyok.

És most a jó szellemtől, mely annyiszor vezérelt, segített tanácsával és annyiszor vigasztalt meg, nem kérek csak enyhe és hirtelen halált, mely a számomra megállapított közel

vagy távoli órában jön el értem. A sztoikusok azt állították, hogy nagyon boldog életet lehet élni Phalaris ökrének hasában. Ez túlzás. A fájdalom meggörnyeszi, lealacsonyítja és istentagadásra vezeti az embert. Az egyedüli elfogadható halál a fenséges halál, mely nem egyszerűen pathologikus esemény, hanem óhajtott s az Úrnak kedves vég. A harcmézején való halál a legszebb valamennyi között; de van még más is magasztos. S ha néha megkívánhattam a szenátori méltóságot, ezt csak azért volt, mert úgy képzem, hogy ez az állás nyújta talán késedelem nélkül a legszebb alkalmakat az agyonverésre, lelövetésre s a halál többi ilyen nemére, melyek elvégre is előbbrevalók a hosszú betegség-nél, mely lassan és fokozatos rombolással öli meg az embert. Legyen meg az Úr akaratja! Ezentúl már nem fogok semmi nagy dolgot megismerni; látom világosan mindazt, amit az emberi szellem kifejlésének tényleges pillanatában az igazságból megismerhet. Vigasztalan volnék, ha megérném a gyengeségnek azt a periódusát, amikor az erős és tiszta életű ember már csak árnyéka és romja önmagának s a balgák nagy öröme gyakran azzal foglalkozik, hogy szétrombolja azt az életet, melyet olyan fáradságosan épített fel. Az ilyen öregség a legrosszabb ajándék, amellyel az istenek az embert megajándékozhatják. Ha ilyen sors várna rám, előre is tiltakozom a gyengeség ellen, melyet a meglágyult agyvelő tudathatna velem, vagy jelezhetne nékem. Azt akarom, hogy azt higyjék és hallják, hogy ez az egészséges szellemű és szívű Renan, aki ma vagyok, nem a haláltól felig megsemmisített és önmagára többé nem hasonlító Renan, amilyen leszek, amikor lassan-lassan szétbomlom. Leesküszöm az istenkáromlást, melyet az utolsó órák önkívülete adhatna számba az Örökkévaló ellen. A létezés,

mely megadatott nékem, anélkül, hogy kértem volna, számomra jótétemény volt. Ha most állana előttem, hálásan ragadnám meg újra. A század, melyben éltem, valószínűleg nem lesz a legnagyobb, de kétségkívül a legmulatságosabb századnak fogják tartani. Hacsak utolsó éveim nem tartogatnak számomra kegyetlen kínokat, míg az élettől búcsúzkodom, csak köszönetet fogok mondani mindama jó okozójának, melyet a létezésen keresztül végzett séta nyújtott nékem.

HÁROM FIATALEMBER. A múltkoriban, hogy az amerikai flotta a fiumei kikötőben horgonyozott, néhány napig igazi szabad és vidám emberektől volt hangos a Quarneró környéke. Csupa kacaj és arany csengett a levegőben mindenfelé. Annak az ifju világnak az ifju emberei mintha ki akartak volna bujni a bőrükből, úgy mulattak nálunk és — rajtunk. Mert mitagadás benne, bizonyos suverén lenézással voltak a vén podagrás Europa iránt.

Egy fiatal tengerésztszittel találkoztam egy társaságban, ez minden pillanatban tágra nyitotta a szemeit a csodálkozástól és olyan szeretetreméltó őszinteséggel figurázott ki bennünket, hogy csak úgy pirultunk belé.

— Micsoda számárság, micsoda számárság! — csapta össze kezeit, mikor egy-egy szokásunkat, törvényünket hallotta. Különösen a rang és méltóság bogarait találta igen mulatságosnak; — hogy itt egyik ember a másik előtt megörbeszti a hátát, csúszik-mászik, alázatoskodik.

Azon például, hogy nálunk egy katona szolgálaton kívül is glédába vágja magát az előtt, akinek egy csillaggal több van a gallérján — egészen felháborodott.

— Mi nem is tartozunk szalutálni a fellebbvalóinknak! — mondá. — Nálunk az utolsó matróz csak olyan szabad amerikai polgár, mint maga a tengernagy.

— Szép, igazán szép önöknél ez a szabad szellem! — mondja a társaságban valaki. — De mégis Európának melyik államát tartják önök a legtöbbre? — tette utánna kíváncsian.

— Egyiket se. Előttünk az egy Amerika van a világon és aztán semmi! — felelt büszkén a fiatalember.

Erre a kategórikus kijelentésre az egész társaság elhallgatott, az amerikai pedig mosolygott, felemelt fővel, csak úgy sugárzott az önérzettől és szeretettől, hogy fia annak a hatalmas nagy földnek, amit úgy hívnak: Amerika. Sohasem láttam még arcot úgy megszépülni, mint ezét a róthaju amerikaiét ebben a pillanatban.

A Fiuméből Budapestre induló vonaton egy forró augusztusi estén, mint a besózott heringek szorongtak az útasok és készültek neki a keserves éjszakának. Egy kupéban csupa magyarok gyűltek össze, akik a tengeri fürdőzésből tértek haza. Írók, művészek, lateinerek voltak valamenynyien. S mivel az ilyen bohém népségen nem fog ki egy kis kánikula, jókedvűen beszélte el ki-ki a nyaralás érdekes epizódjait.

Egyetlen egy útas ült csak halgatagon egy sarokban. Egy igen elegáns fiatalember, aki nem reagált semmire, hanem mélázva nézett ki az ablakon a holdsütötte táj kopár karszthegeire.

— Idegen! — gondoltuk magunkban — nem érti, mit beszélünk! — és egész fesztelenül folytattuk a társalgást. És Fiuméből jöve hogyne esett volna szó a horvátokról... Szapulták őket kegyetlenül: milyen szemtelenek, milyen vakmerők, hogy kellene őket megtanítani... így meg úgy... Egy gimnazista fiucska is megszólal:

— Hej, nagy svihákok azok a horvátok!

Erre a hallgatag fiatalember a gyermekhez hajol és halk, szemrehányó hangon, melynek szláv akcentusában egy kis szomorúság is volt, azt mondja:

— Miért? Derék emberek azok!

Kínos csönd következett, csak a gyermek igyekezett kimagyarázni magát:

— Igen . . . persze . . . hiszen mi szeretjük is őket . . . hiszen ők hozzánk tartoznak, mert Magyarország és Horvátország — egy!

— Az nem egy! — mondá komolyan a fiatalember — Magyarország: Magyarország; Horvátország pedig Horvátország.

Soha életemben annyi kifejezést egy szóban nem hallottam. Ahogy ezt a nevet kiejtette: Horvátország — abban benne rezgett mindaz a végtelen szeretet, amit az iránt a szegény kis sziklaország iránt érez, amely még táplálni sem bírja a fiait, mert hisz ha egy pár marék termőföldjében a mag csirát hajtott, jön a bóra és azt elragadja tőle . . .

Aztán udvariasan bemutatkozott az idegen. Zágrábi fiú volt. És igazán perfekt műveltségű, nagyvilági ember. Afféle párisi nevelés, mint a szláv urak legtöbbnyire. Elmondta aztán, hogy az önkéntes éve alatt tanult meg magyarul egy alföldi városban. Nagyon finom volt, nagyon diszkrét, került minden éles hangot; de azért minden szavában benne volt, hogy előtte csak egy isten és egy Horvátország van. És horvát kérdés ide, horvát kérdés oda, ez a fiatalember nagyon rokonszenves volt előttem.

Egy harmadik fiatalemberrel is találkoztam még a tenger partján. Ez magyar volt. Szintén művelt fiú. Olvasta Kantot, Spinozát, Herbert, Spencert és több más filozófust, nemzetgazdászt, meg tudom is én mit. Úgy vettem észre, hogy ezek kissé emésztetlenül, de gondosan el voltak raktározva a koponyájában. Járt Németországban, Olaszországban, Franciaországban. Hiszen most a körútaügyi jegyek olyan olcsók. Szóval, az én emberem nagyon ki volt civilizálva és ez megártott neki. Afféle «ájropéer» lett belőle, aki abban tetszelgett magának, hogy egyetlen alkalmat nem mulasztott el, hogy rá ne köpjön a hazájára és egyet ne rúgjon rajta.

És a dologban az a szomorú, hogy ez nem teljesen elszigetelt jelenség. Sokan vannak ilyen »ájropéerek,« akik ha valamelyes ismeretet szereztek és egy kis világot láttak, mindjárt beleesnek ebbe a fennhéjázó nyavalyába, hogy leki-csinylik és lesajnálják a hazájukat, mint a melynek szűk keretében az ő óriási nagyságuk nem érvényesülhet eléggé. Nekik Magyarország barbár Kelet; Budapest egy fészek, magyar irodalom nincs, a magyar történelmi múltot mosolyognak, csak önmagukkal vannak eltelve. És ha ítéletet mondanak, kíméletlenül gázolnak keresztül-kasúl istenen és emberen.

Néha írni is szoktak ezek az «ájropéerek». Hát ez meg éppen kegyetlen dolog. Ha az ember egy nagy világszellemet olvas, egy erős és benső kapocs fejlődik ki az író és olvasó között. Minél nagyobb ez a szellem, annál erősebben vonzza magához és bilincseli le az olvasóját. Míg ha ezektől egy cikkecskét olvas az ember, valami kimondhatatlan kényelmetlen érzés fogja el attól a nagyképű fontoskodástól. Mintha mindig ezt mondaná:

— Értesz engem szegény olvasó? Képes vagy az én kifacsart észjárásomnak magas röptét követni? Nem, ugye hogy nem. Hát látod, ez egy «ájropéeri» szempont; de te még nem érsz fel idáig!

Isten mentsen, hogy ez a nyavalya általános legyen, de hogy gyakori jelenség nálunk társadalomban és irodalomban, az bizonyos.

Ezért tetszett nekem oly nagyon az amerikai és a horvát fiatalember.

* * *

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

ELŰZÖTT A FÖLDEM.

Az én földem aludni akar,
Itt most szent, néma árnyak ingnak.
Engem ideűztek a hegyek,
Ez az én földem . . . Itt ütök
Téli tábort az álmainnak . . .

Kék hegyek ködje omlik ide,
Hóharmatos a tarka avar,
Az én földem aludni akar,
Pedig én ide ünnepre jövök,
Fura lányokkal jövök ide ;
Rózsa-lugas kell, nászágy kell nekünk
Hahó ! Vén alvó, itt megpihenünk,
Meddő álmok e sápadt némberek,
Menyasszony mind, az egész sereg,
Elmult a nyár s ez mind nászágyra vár,
Ködharangok búgnak, zene szól,
Jön a vőlegény a hegyek alól . . .

Hideg ez a sík, fátyolos arcú . . .
Átgázolom a ködtakarót . . . Csönd . . .
Dobogok lábommal a földön,
Hiába költöm, hiába költöm,
Az én földem aludni akar.
Károgó varjak csapata száll,
De néma, de csöndes az avar . . .

„Megjöttem! Hallod! Én vagyok itthon,
Aki rég elment, az a fiad!”

Bomlik a fátyol, reszket a sóhaj,
A hullafoltos, vén alvó riad.

„Honnan jössz?” „A városból jövök,
Hozzad jövök, már rég hazavágyom.”

„És mit akar itt e cifra sereg?”

„E cifra sereg? . . . Hát látod te is?
Ez mind csak álom, néhány nyári álom.

Forrók, búják, meddők szegények,

Együtt bolyongtunk, velük élek,

Nem tudta megáldani sehogy

Szomjas méhüket a városi nyár,

Erődért jöttünk a nagy pillanathoz,

Ez a meddő sereg csodásra vár . . .”

A köd kavargott, rám ült, befedett,

Átokzsivaj zúgott az avaron;

„Legyetek meddők, így akarom!

Bomló, beteg vágy nászt itt nem terem,

Az én síkomon nyílt a szerelem,

Itt a jövő az úr a csók felett,

Itt nyáron szeret, a ki szeret,

Űző vágnak itt nem üt csókos óra,

Pusztulj innen város beteg lakója,

Itt szűz világ van, álomnak szaka

S nem villámfényes nap az éjszaka,

Betelő a vágy, testes az álom,

Az élet mindig győz a halálon,

Itt álom és csók tiszta és egész,

Utánuk nem láz jő: szent pihenés,

Itt kínzó láz nem pusztít a szíven :
 A sík ölel, terem és megpihen.
 Az én sík-lelkem benned a lélek.
 Neked nem kellett a sík-élet,
 Szólt a város, várnak a hegyek,
 Én idegennek ágyat nem vetek.
 Bús álmaiddal vándorolj tovább,
 Oda, hol egymás öldöső fele,
 A csóknak és termésnek istene,
 Oda, hol célja, rendje nincs a csóknak
 S becsük van a magtalan álmodóknak,
 Hol betelő vágy nincs s örök a láz:
 Itt nincs már csók, megérett a kalász“

. . . Kalásztalan, bús lelkem indult,
 Elhalt a ködharangok hangja s a zene
 S én szálltam az álom-lányok csapatával
 A város fele . . .
 A szárnyam súlyos, szörnyű nesztelen,
 Nézem a várost és nincsen szemem,
 Sírnék: nincs könnyem, szólnék: nincs szavam,
 Csak szállok búsan, némán magasan . . .
 Elűzött a földem . . .

Ady **E**ndre.

A varázs-gyűrű.

Írta: Catulle Mendés.

I.

Három fiatal királyfi, szép és gazdag mind a három! — az egyiket Felibiennek, a másikat Rolandnak, a harmadikat pedig Aymerilnek hívták — bejárta lóháton a világ minden országát, óriási szolgaszemélyzet és jól megrakott társzekerek kíséretében.

A véletlen hozta őket össze valami éjjeli szálláson s ott lettek barátokká; így indultak el együtt, egy és ugyanazon úton.

Miért utaztak? Hogy közelről tanulmányozzák a különböző nemzetek törvényeit és erkölcsseit? Hogy méltóbbak legyenek a trónra, ha királyi atyjuk, a hatalmas monarcha, leszáll a trónusról a sírba?

Minden bizonynyal. De Felibien és Roland hercegnek sok bosszúságuk volt az úton s keserű írgységgel gondoltak Aymeril hercegre, akinek mindig jól ment a sora s az egész hosszú úton egyre szerelmes verseket énekelt a kedveséről — melyeket maga költött — vagy olyan dalokat zengett, melyeket még a dajkájától tanult.

Egy napon, mikor a déli órák alatt mindahárman együtt ültek egy korcsma lugasában, míg a szolgák a lovakat itatták — mivelhogy pár perc múlva már indulni akartak tovább, egy nagy város felé, hová még az est leszállta előtt meg akartak érkezni! — így szólt Felibien:

— Az ember azt hihetné, kedves Aymeril, hogy nem lakozik a szívedben egy angyal képe sem, különben egyáltalán nem lehetnél mindég oly vidám, mint a milyen vagy!

— Én meg szinte azt hiszem — tette hozzá Roland

— hogy azok a szonettek és balladák, melyeket a madarak gyönyörűségére énekelsz, csupa hazug gyöngédséggel vannak telve; csak úgy találomra költötted valamennyit, abban a reményben, hogy majd csak elkövetkezik valamiféle szerelem, melynek jönnie kellene, de eddig még nem jött!

Aymeril mosolygott és hallgatott.

— Én részemről! — folytatá Felibien — szinte majdnem elepedek; mert az egyetlen, akit szeretek, ezer mértföldnyire innen vár reám egy kastélyban, hol nincs más öröme, mint hogy láthatja öreg férjét, ami sohasem volt elegendő szórakozás egy fiatal asszony számára!

— Ami engem illet! — folytatá Roland — egész kétségbe vagyok esve egy császár leánya miatt, akinek hűséget esküdtem. Valószínűleg nagyon csodálkozik most szegényke, ha úgy reggelenként felébred s kikönyökölve kastélya tornyának ablakára, nem látja ablaka párkányán a vad liliumokból kötött bokrétát, melyet éjszakánként — kőről-kőre ugrálva, életem kockáztatásával — vittem fel neki vala!

Aymeril még mindig mosolygott.

Csakugyan! — mondotta aztán — ti nagyon sajnálatra méltóak vagytok. De nem volna igazságos tőletek, ha azt hinnétek, hogy én is nem vagyok csak olyan nagyon szerelmes, mint a milyen szerelmesek ti vagytok. Óh! ha tudnátok, mennyire imádom őt, őt, aki szeret engem! Csakhogy, mikor elindultam erre a hosszú utra, nem hagytam őt otthon kastélyában, vártornyában, vagy lakosztályában, hanem magammal hoztam.

Mire a másik két királyfi így felelt:

— Tán csúfolódní akarsz velünk!? Hiszen ha veled jött volna, mi is láttuk volna hölgyedet!? Ha csak el nem rejtetted egy szelelőlyukakkal ellátott kofferbe, vagy nem öltöztetted át apródruhába, mert ebben a köntösben látni lehetne lábszárait, én pedig azokra nagyon féltékeny vagyok!

— Hát akkor kérlek hol rejtetted őt?

Aymeril habozott egy pillanatig, de minthogy folytonosan ostromolták a válaszért, végre megmondta:

— Gyűrűm foglalatjában!

II.

Képzeltetik, mennyire nevettek ezen a válaszon a királyfiak! Hogy egy asszony meghúzódhassék egy gyűrű foglalatjában, ez már igazán hihetetlen volt! Vajjon olyan asszonyt szeretett Aymeril herceg, aki olyan óriás, mint egy bolha, vagy egy moly? Akkor ennek a nőnek akkora haja kell hogy legyen, mit a viráglevelek láthatatlan pilléje s ha teljes ornátusban áthalad a park alléején, bizonyára félnie kell, hogy egy kis szentjános-bogárka eltiporja! Aymeril ugyan magyarázgatta nekik, hogy ők nem értik a dolgot s hogy vannak tündérek, akiknek ő annak idején nagy szolgálatot tett s akiknek semmi sem lehetetlen, ők csak nevettek s így szóltak:

— Ugyan eredj már! Az rossz vicc csupán! Édesem, azt meséld másnak, ne nekünk!

Végre is elhagyta Aymerilt türelme és elhatározta — ami persze nem vallott valami nagy elővigyázatra! — hogy bebizonyítja nekik: mennyire nem volt igazuk, mikor nem hittek neki.

Felemelte a bal kezét, melyen a gyűrűt hordta, körmével felnyitotta a foglalatját s alig érintette meg ajakával a kis nyilást, élő kis alak, picurka, alig látható kis alak, lépett ki belőle. Ám mindjárt nőni kezdett, egyre nagyobdott s csakhamar fiatal, tetőtől-talpig selyembe és aranyba öltözött s csudaszép kisasszonnyá változott. Átfonta karjával Aymeril nyakát s azt kérdezde:

— Mit parancsolsz, drága uram?

Szavakkal le sem írható a két hitetlen királyfi meglepetése.

De a meglepetésök még nagyobb lett, mikor Aymeril újra rálehelte a gyűrűre s a tündérszép leány megint kisebbedni kezdett, míg végre oly kicsike lett, hogy újra, belefért a gyűrű foglalatjába, mely utána magától bezáródott. Ám többet ezúttal nem beszélhettek e csodálatos varázslatról, mert jöttek a szolgák s jelentették, hogy a lovak eleget ittak már s ideje lesz felkészülni.

III.

Már rég lóháton ültek s Felibien, meg Roland hercegek még mindig nem szóltak egy szót sem Aymeril hercegnek. Kissé távol maradtak tőle s halkán súgdolóztak. Bármily kis időre mutatkozott is előttük a varázsgyűrű titokzatos lakója, mégsem kerülte ki figyelmüket, hogy a hölgy csodaszép és gazdag köntösében roppantúl csábító jelenség volt s hogy éppen nem volna mit sajnálkozni azon, aki kényre-kegyelemre birtokába vehetné őt.

— Igen ám, de ezt nem lesz könnyű kivinni — mondá Felibien.

— Ejh, hát olyan kevésbé vagy találékony? — viszonzá Roland. — Mi lehet azon nehéz, ha az éjjel belopózkodunk társunk szobájába s míg ő alszik, lehúzzuk újjáról a gyűrűt?

— A nélkül, hogy felébredjen?

— Egész napi utazás után mélyen alszik az ember! S ha egyszer a gyűrű a miénk, kinyitni már könnyű lesz s egy csókkal — láttam, hogyan csinálta Aymeril — kicsalhatjuk a bájos, édes, szép kis hölgyecskét!

— No, a csók éppen nem fog nagy nehézségeket okozni nekem!

Igy megegyeztek végre s elhatározták, hogy megkockáztatják a csínyt. Igazán csunya összeesküvés volt! Nemcsak hogy elárúlták barátjukat, aki sohasem vétett ellenük, de esküjüket is meg akarták szegni; Felibien azt az esküt, melyet egy hölgynek esküdött, aki ezer mértföldnyire innen várt reá egy kastélyban, a nélkül, hogy más öröme lenne, mint-hogy ősz férjét láthatja s Roland a császár leányát akarta megcsalni, a ki kastélya tornyának ablakából kihajolva várja őt és nagyon szomorú, mert nem leli többé ablaka párkányán a megszokott virágokat.

Oh Istenem, mennyi rossz herceg van is a világon, aki csak a gyönyörök után futkos, a nélkül, hogy ügyet vetne mások fájdalmaira; ezen nem is kell csodálkozni!

Aymeril azonban, aki nem hallotta és nem is sejtette: mi készül ellene, nyugodtan lovagolt tova; tekintetével a kék

égboltozat felhőit követte, vagy ajkához vonta gyűrűjét s úgy magában dudolva, dalolgatott, hogy a kis fogoly ne unatkozzék valami túlságosan szűk börtönében.

IV.

Úgy történt, a hogy elhatározták. Mikor az éjjeli száláson mindenki nyugovóra tért s Felibien és Roland joggal hihették, hogy társuk már mély álmát aluszsza, halkán szobájába osontak. Mélységes csend és konok sötétség terjeszkedett a szobában. Alig lehetett az alvó könnyű lélekezését hallani. Felibien, akinek éles szemei voltak, valami fényeset látott megvillani; ez bizonyára a varázsgyűrű aranya volt. Vigyázva osont odáig. Csakugyan a gyűrű volt; azon az újjon volt, a melyik az ágy szélén pihent. Lassan, lassan húzgálta a gyűrűt Felibien. Azután halkán így szólt Rolandhoz: — Jöjj, már megvan!

Képzelmek a két áruló örömét, mikor a sikerült csíny után visszatértek a hálószobájukba s a gyertya fényénél vizsgálgatták a gyűrű foglalatját: az édes, gyönyörű kis jószág lakóhelyét. Most már csak ki kellett onnan csalni a kicsikét s a könnyű dolgot Roland vállalta. Körmével lefeszítette könnyű arany fedelét s ajkával megérintette a nyilást...

Ekkor azonban aggodalmaskodni kezdtek: hátha a hölgy nincs már a gyűrűben? Hátha Aymeril előhívta rejtékéből, hogy éjszakan át mellette pihenjen? Ők Aymeril helyében bizonyára ezt tették volna! Ám előbb nem gondoltak erre a kellemetlen eshetőségre. Hát hiába furakodtak volna be ravasz csellel másnak a hálószobájába s hiába lettek volna tolvajokká, ők, akik végre is nemes emberek, királyfiak? ... Ám a következő pillanatban már megnyugodtak. Igenis, a kisasszony benn volt a gyűrűben. Helyesebben, már csak félig volt benne, mert éppen kiszállani készült. A hálószoba félhomályában is látták a selyem és arany ruhákat, melyek egyre nőttek-nőttek. Oh! mily isteni szinjáték! A lélekzetük is elállott, ha arra a gyönyörűségre gon-

doltak, melyben részük lesz, ha az édes teremtés életnagyságban fog a karjaik közé repülni, átfonja nyakukat és egymásután meg fogja őket kérdezni :

— Mit parancsolsz, drága uram!?

És csakugyan érezték, mintha valami végigsimította volna a nyakukat, mintha egy kar fonná át . . . de csak egy kar! Nem; a selyemszövetek alatt nem volt kar! . . . Megtapogatták a selyem és aranyszöveteket s akkor látták, hogy a ruha üres volt!

Ebben a pillanatban a fal mögül, a másik szobából csókok csattanása és nevetés hallatszott. Képzeltetek, hogy meg voltak hökkenve a hercegek! Vajjon hogyan történhetett ez?

Méltó büntetés volt ez árulásukért. Aymeril csakugyan úgy tön, a hogy ők sejtették. Éjszakánként kihívta magához rejtekéből a hölgyet s maga mellé fektette . . .

De hogyan jöhettek akkor elő a ruhák a gyűrűből? Nos, úgy, hogy az okos kis teremtés esténként rendszeren a gyűrűben vetkezett le, még mielőtt őt Aymeril előhívta volna, csak azért, hogy szép barátjának minél gyorsabban rendelkezésére állhasson!

A BŰNÖS NŐ.

Alexei Tolsztoj.

1.

Tolong a nép, víg dobzöreibe
Kacaj cseng s peng a cimbalom.
Virulás, illat szanaszerte
S közén a márványoszlopoknak
Tarkálló selyemszalagon
Aranyszín-leplek ingadoznak.
Pompában a nagy csarnokok,
Mindenütt kristály s arany ragyog.
Szitok s röhej az udvaron . . .
S benn, hosszú asztalok körül
Párnás padon száz ember ül . . .
S vígan cseng túl cécón, dalon
Pergő dob, zengő cimbalom.

A dáridót mi sem zavarja.
És szóba kerül ez meg az:
Rómának megunt hatalma
S Pilátus, a kevély, a gaz.
S a pénzügy s béke s háboru
S a vének, kiknek bűne tenger . . .
S ki szertejár, a szomorú,
A csodatékony Istenember.

2.

»Az ó-törvény fölé emelte
A szeretetnek tanait
Urat, szolgát egyként szeretve
Önkéntes alázatra int.
Szelid bocsánat a tana:
Nem jó gyűlölnöd, bosszút áll-
[nod . . .

Áldással viszonzod az átkot! —
És útja csupa szent csoda.
Szavára újra lát a vak
S a bénák talpra állanak,
Ép lesz a kór s erős a gyöngé . . .
S nem kell, hogy panaszkodjanak.
Mert nincs titok, rejtély előtte . . .
Szívekbe lát s nem bírja senki
Az ő nézését elviselni.
Barátja ő mindenkinek
És minden embert — mondja —
[megvált.

Az ajka csak áldást rebeg,
Átokszó még azon ki nem szállt.
Istennek kiválasztotta ő,
Az ihlett csodaművelő.
S küldöttjeként gyógyítva, áldva
A Jordán völgyét már bejárta.
S a szeretet hitét tanítván
Most erre jár majd szerteszt . . .
Tizenkét hű, szelid tanítvány
Imádja benne Mesterét.«

3.

Köröskörül így járta szerte
A mulatók közt a beszéd
S a legszebb lány is fölemelte
Borral telt arany serlegét.
Lebűvöl búja piperéje,
— Csak kéjvágy eszel ki olyat, —
E mez egy életről regélne,
Mely csupa vétek s kárhozat.
De ő oly szép . . . Ifju szívek
E báj láttán hő lázba esnek

S a bűnös tűzre gyúlt szemeknek
 Hevét megérzi sok öreg.
 Oly csábítón incselkedő,
 Úgy villog hőszin fogsora
 S mosolya csupa déli hó
 S hamvas válláról tétova
 Ugy hull a fátylak száz redője
 Zuhatagként a lágy csipőkre.
 Arany cseng karján, derekán
 S száz vágyat ébreszt, messze

[csengvén]

Uj, féktelen, vad kéj után.
 Dús ékszer villog, ég a keblén . . .
 S a bársonyarcra árnyat öntve
 Úgy ejt szemet-szívet gyönyörbe
 Csillámló gyöngyökkel tele
 Hajának sűrű éjjele.
 Vak, siket, holt a lelke rég,
 Az arcán szégyenpír nem ég,
 Csókját ihatja mind, a ki
 Arany-hálát ígér neki.
 S hogy hallja im az uj regét
 Szilaj daccal néz szerteszt
 S kevély, szép arcán semmi

[bánat . . .

»Az oly bűbáj le nem igazhat,
 Kacagnom kell oly hős hatalmán!
 Fogadjunk hát! Nos rajta, hadd
 [Iám!
 Hogy földre sütöm-é szemem
 Előtte?! — Nem, nem, sohasem!«

4.

Fogy, fogy a bor s víg dobzörejbe
 Kacaj cseng s peng a cimbalom
 Tömjénfüst száll a fellegekbe . . .
 S egy férfi tart az úton erre
 És már betér az udvaron,
 Csodás, szép arcán égi béke,
 Oly fenkölt ifju termete
 S egyszerűsége s büszkesége
 Rajongó szent hévvel tele;

Mind-mind oly lebilincselő
 Lelket meghódító erő,
 A zaj, a fény nem hatja őt meg,
 Tán titkát kémli a jövőnek.
 Szívében semmi földi tévely.
 Úgy áll ott búsán, tele fénynyel,
 Az Úr választott híve, hőse.
 Olyan, mint ama fényes angyal,
 Ki egykor a lángélü karddal
 Az ős Rossz armányát legyőzte,
 S egyszerre im önkéntelen
 Eltűnt a szép lány hetyke kedve.
 Lesütné már szemét ijedve —
 S szavára gondol hirtelen,
 S föl pattan ültéből azonnal
 S a vendégtömeg sűrűjét
 Testével nyilként szelve szét
 Úgy nyujtja szemtelen mosolylyal
 Az uj vendégnek serlegét.

»Vezeklés a tanod s lemondás?
 Nos hát én nem hiszek neked.
 Ah, más az én hitem s tanom, más!
 Nem ígéz meg tekinteted.
 A pusztát járod, te szegény?
 És bőjtölsz ott negyven napon?
 Csupán a kéjért élek én
 S nem sírok s nem imádkozom!
 A szépség istenét imádom,
 Üdvöm csak bor, meg szerelem.
 Ah, szánlak erényes barátom,
 Nem téríthetsz meg sohasem!
 És kacajától zeng a csarnok
 S ott csengnek még a hetyke

[hangok

S ott gyöngyözik még gyűrüin
 A bornak ezüstszinű habja . . .
 S szavára válasz csendül im,
 A szép bűnös borzongva hallja:
 »Csalódik, téved a leány!
 E bánatos, fenkölt alak,
 Az nem Krisztus, nem a Jézus,
 Csak János ő, a galiléus
 A Mester tanítványa csak!«

A dac s a gúny szavát nyugodtan
 Úgy tűri ott a méla férfi.
 S egy másik férfi lép be nyomban,
 Ép tizenegy hű társ kíséri.
 Nézése csupa gyász s bocsánat,
 Nem szórja rajongás tüzét.
 De nagy, mély eszmék fénye árad
 Halvány arcáról szerteszét.
 Nem a nagy ég egy angyala,
 Fanatikus próféta sem.
 Szellőcsókolta dús haja
 Vállára omlik fényesen.
 Oly egyszerű hosszú chitónja,
 Fölötte a szörmez kígyózva
 Redőllik karcsu termetén,
 Egész valója oly szerény.
 Szakálla a szép ajk alatt
 Szelíden simul kétfelé.
 Szemében oly jóindulat,
 A milyen csak az Istené.
 És mintha csodás, néma ajka
 Im szent békét lehelne szét,
 Úgy készíti titkos áhítatra
 Egy vágy az emberek szívét.
 S némán s új csodára várva
 Ül a vendégek sokasága
 És alig mer lélegzeni . . .
 Ő pedig ott áll s néz tűnődve,
 Néz szótlánul a vétkezőkre
 S szelid szemét reá veti
 Irgalmas-szánón a leányra,
 A ki oly bűnös és oly árva,

Olyan volt e csodás tekintet,
 Mint hajnal ködös éj után.
 Érezte a cenk multu lány,
 Hogy most felé új élet intett,
 És a mi bűn és a mi szenny
 Lelkét sötétre mételtyezte,
 Eléje tárult rémesen.
 S úgy érzi, ah, hogy üdvé veszve!
 Már tudja, élte mily hazug volt
 S nem érezhet már mást, csak undort.
 Emlékszik minden szóra, tette,
 Mi életét úgy tönkretette.
 Emlékszik minden szégyenére
 S eszébe jut az üdv, a béke . . .
 Sírja azt a régi kort,
 A gyermekség rózsás korát.
 Mit aztán szennyen, sáron át
 Oly örülten hurcolt, tiport . . .

Szívén kínnal csak most hatott
 Először át a bűn ijedten.
 S már ama szemből ime egyben
 Nyer büntetést s bocsánatot,
 Új élet üdvét sejtí lelke,
 Csak vére lázong benne még
 S a régi dac s a büszkeség.
 Egyet-kettőt lép még remegve . . .
 A földön csörren serlege, —
 A csöndbe úgy sír, nyög bele . . .
 Oly görcsösen feszül a melle
 És ajka reszket, esd szeme . . .
 Úgy rogy zokogva, vezekelve
 Krisztus szent színe elibe.

Fordította: Telekes Béla.

Candale grófnő.

Irta: Paul Bourget.

Két asszony ült egy kis fogadóteremben, a Rue de Tilsit egyik palotájában, mely a diadalkapu közelében épült. Az asszonyok kézimunkával foglalatoskodtak; az egyik gyöngyházzal ékesített valami szürke terítőt, mely a szegények számára készült, a másik a szálakat húzta valami zöld szövethől, mely a himzörámára volt feszítve. A januári éjszaka abba a hófedte csendbe burkolta be Párist, mely olyan meghitté és kellemessé teszi az alkonyt, hol gyengéd melegséget sugároz ki a tűz, a lámpák bágyadt fényt szórnak át az ellenzők tarka szövetein, a szőnyegek és függönyök elfojtják a legcsekélyebb neszt is s a szamovár békésen zümmög a spirituszlámpa kék lángnyelvein, míg a porcellán-tálcán készen állnak a csészék, citromszeletek és aranyos pírban tündöklő sütemények.

A két asszony, aki a kis teremben barátságosan beszélgetett, Franciaország történelmében egyaránt híres nevet viselt. Az egyik az arcole-i hercegnő volt, a másik Candale grófnő. Nővérek — s ami ritka eset — egyidejűleg barátnők is s épp oly mértékben szeretik egymást, mint amennyire különböznek egymástól. A hercegnő nagy, sáppadt arcú, fekete szemű, csendes, szívélyes modorú s úgy néz ki, mint valami olasz asszony, amit anyjának, egy milanói Brancifortenak köszönhet. A grófnő kicsiny és törekeny, szőke hajú, élénk színű szemekkel, melyek gyakran bámulnak mereven és keményen maguk elé s olyan profilja van, mely a ragadozó madárra emlékeztetne, ha az arcának szinte ideális fehérsége nem enyhítené kemény arckifejezését. A nővérek született Candale leányok, e ház ifjabbik ágából, melynek hírnevet szerzett a nagy marsall: Louis de Candale, II. Henrik kedvence, Francois de Guize kortársa és barátja s Montluis vetélytársa. Mily szörnyű csengése volt e férfiú nevének, aki a vallási háborúk szörnyetteivel annyi dicsőséges külföldi csatában véghezvitt hőstettének fényét mocskolta be. Maga a történelem is ingadozik, vajjon megvessé-e, vagy csodálja; a babérkoszorút nyujtsa-e neki, vagy pedig a pellengérré állítsa?

Húsz éves korában, mivel halottnak hitték, otthagyták Párisban Louis de Candale-t, miután megmentette I. Ferenc király életét; hatvan éves korában egy napon felakasztatott százötven hugenottát, akiket Jonzacnál, Saintonge mellett fogott el. 1529-ben, alig gyógyult fel sebeiből, követe lett Franciaország királyának Soliman szultánnál; keresztül-kasul barangolta Európát a legképtelenebb veszedelmek között s mint épp oly kitűnő diplomata, mint bátor katona, ő vitte keresztül, hogy a törökök még abban az évben Bécs ellen nyomultak, miáltal V. Károly kényszerülve lőn aláírni a Cambani békét. Ugyanez a hős, mikor majdnem egy fél-századdal később keresztül lovagolt csapataival Cayenne utcáin, protestánsokat hallott zsoltárokat énekelni egy házban, mely nekik templomul szolgált. Erre elbarrikádoztatta az épületet és saját öreg kezeivel — melyekkel annyi nemes szolgálatot tett hazájának — akarta felgyújtani azt. S ugyanez a vad Candale marsall, ez a hóhér, gyújtogató és gyilkos volt az, aki vezette a nagy rohamot Cérisoles ellen, aki a nagy Guizeel együtt Metzét védte s aki egy tartaléksereg élén győzedelmesen vonult be Calaisbe. A párisi vérfürdő idején még rettenetesebbé vált ez a dühöngő katona. Drága barátjának: Francois de Guize-nek meggyilkoltatása után nem ismert többé kegyelmet. Az egész éjen át lehetett őt gyilkolni látni — messziről meglehetett ismerni őt egy szemérről (a másikat kiszúrták!) és egy óriási kardvágásról, mely szinte két részre osztotta az arcát — olyan dühvel, mely legszenvedélyesebb bajtársait is megrémítette. Utóbb visszavonult egy kolostorba Franciaország és Itália határán, határán annak az Itáliának, hol annyit harcolt és úgy halt ott meg, mint egy szent.

A modern palotában, melyet a rettenetes ősnak örököse: Candale Lajos gróf építtetett angol stílusban s rendeztetett be a legválasztékosabb és legraffináltabb kényelemmel, minden a marsallra emlékeztetett, de a kis fogadóterem egy sarka — melyben az asszonyok ültek — valóságos szentélye volt az emlékeknek, melyeket a fiatal, harmincéves asszony szinte szenvedélylyel gyűjtött egybe és szentelt a hős tragikus emlékezetének. Ez a sarok volt kedvenc helye a fiatal asszonynak. És jellemző, hogy míg Antoinette, az idősebb nővér, Napoleon egy marsalljának unokájához, Dupuy Arcole hercegéhez, az új hadsereg egyik leggazdagabb és legelőkelőbb tisztjéhez ment nőül, addig Gabriele, a fiatalabbik, minden áron Lajos cousinjának akart a felesége lenni, mert az szegény volt, míg ő maga roppant vagyon felett rendelkezett.

Lajos erős, magas fickó volt, akit még a maga körében is ostobának tartottak s aki úgy testalkatában, mint egész lényében inkább német volt, mint francia. Az emigráció alatt ugyanis egy Candale valami német nőt vett feleségül.

Lajosban nem volt a legkisebb becsvágy sem. Gabriele, aki ezt tudta, mégis előnyben részesítette ezt az embert — akit pedig nem is szeretett — az arcole-i herceg egy testvére felett, aki pedig éppen olyan elmés és okos volt, mint amilyen ostoba Lajos, csak azért, mert ez feje volt a Candale-családnak, a nagy marsall családjának. E jelentéktelen ember személyében ő a nagy emberhez ment nőül. Regényes képzeletének egyetlen vágya volt, hogy e hősi race-ból neki fia szülessék, akit ő katonának nevelhetne fel, telivér Candale-nak, a ki képes lesz az őst az új időkben helyettesíteni.

És e téli estén nővérel a fiuról beszélget éppen. A fiuról, aki neki meg nem adatott.

— Óh! — szól — te nem is sejtéd, mennyire elszomorít, ha arra gondolok, hogy egy ilyen név, mint a miénk, mindörökre kihaljon!

És bánatos tekintettel nézegeti a marsallnak Jean Cousin által mintázott szobrát, mely ott áll egy posztamenton a terem egyik sarkában. Éppen e márványszobor alatt zümmög a szamovár s egy kerek asztalkán ott áll a tálca is, az édeségekkel, csodálatos kontraszt-képpen e modern párisi lakosztályban, melyben itt-ott a 16-ik század kinzó kamráinak ereklyéi függenek. A megroskadt tagok, a ráncos arc, a kegyetlen száj, a merev márványszobor szinte megfélemlítően hatnak. Mindez sejtetni engedi a hajlíthatatlan akaratot, a mindennapi veszedelem megszokottságát, a fékezhetetlen szenvedélyt, egy vaskorszak vad erkölcsseit — és kedélyesen zümmög alatta a szamovár.

A falak bágyadt színű selyemmel vannak bevonva, amint az ma szokás, megfelelően egy olyan kor ízlésének, melyben a félig már kimerült érzékek csak fokozatokat ismernek — és a szoba egy sarkában, melynek színe, tonusa szinte hízeleg a szemnek, négy kard csüng díszül a falon; a marsall négy kardja. Egy szövettel bevont állványon áll a képe. Kicsiny olajfestmény, valami ismeretlen flórenci művész festette s még valószínűleg a cérisoles-i ostrom idejéből való. A marsall negyven éves a képen; vasban, sisak nélkül, két karjával egy kardra támaszkodva áll, mögötte csatlósa tartja sisakját. Két szemének ugyanaz a kifejezése van, mint a fiatal asszonyéinak, aki képét egy reflektorral megvilágított

sarokba állította. És közvetlen a közelében, egy rózsafából faragott kis íróasztalon, melyet paravan takar el, a sok apró-cseprő írás-rekvizitum között, egy hetilap füzetei s a kikészített meghívók között, egy mappában ott vannak Medici Katalin levelei is, melyeket magas akarata végrehajtójához, a rettenhetetlen marsallhoz intézett. Gyakran lapozgat e papírok között saphirokkal és türkiszekkel ékes újjaival. Betűzgeti az ósdi helyesírással írt szavakat, melyek azokat a rettenetes parancsokat jelentik, melyekkel Candale-t megbízták. Orrcimpái reszketnek s a modern párisi asszonyban felébred a vér- és tűz-szag mellett élt amazon, aki feltámad a rettentő és nagy-szerű múlt sírjából, melyből kiragyog csillogó dicsősége a hősnak, aki királya szolgálatában tizenkét golyót kapott, nyolc táborozásban vett részt, tizenöt nagy csatát vívott s tizennyolc éves korától hetvenötéves koráig háborút viselt, anélkül, hogy a páncélt letette volna valaha, vagy másutt, mint a táborban pihent volna.

— Bizony, úgy van! — ismétlé a grófnő, miután hosszú ideig elnézte a dicső ősz szobrát s únottan tolt felre a hímzörámát, melyen a zöld szövet volt kifeszítve — nem tudok megvigasztalódni, hogy nincsenek gyermekeim! Elhiszed? Már jósnőket is megkérdeztem: lesz-e valaha fiam? Ne neved ki, Antoinette, hiszen te anya vagy s így nem értheted meg ezt! . . .

— Nos, hiszen lehet még neked fiad! — viszonzá a hercegnő s munkája közben elmosolyodott, mint aki nem akarja, hogy a beszélgetés komoly fordulatot vegyen, — de meg különben is, azt hiszem: minden dolognak megvan a jó oldala is. A mi rangunkbeli fiatal embereknek manapság kevés kilátásuk van a boldogságra. Én roppant szeretem a fiamat és nagyon büszke vagyok rá, de hiszed, vagy nem, nekem rettentő gondjaim vannak miatta. Katona lesz belőle, mint atyja és nagyatyja az voltak. Ki fog vezényeltetni külföldre. És én újra fogom érezni azokat az aggodalmakat, melyek akkor töltöttek el, mikor a férjem két évet töltött Tonkingban. Legokosabb, ha az ember a legjobbat reméli. Emlékszel, mikor először mentünk bálba s drága anyánk ezt mondta nekünk:

— Mulassatok, míg ily fiatalok vagytok, soha többé azután úgysem lesztek azok! . . . Beszélj el inkább, hogy mulattál tegnap Rebasten-éknál?

— Éppen az ott látott társaság rontotta úgy el a kedvemet! — viszonzá a másik és fojtott hangon tette hozzá — Bernard asszonynyal találkoztam ott!

— Szegény Gabriellám! — szólt Antoinette komolyan — hiszen te féltékeny vagy!

— Igen, féltékeny vagyok! viszonzá Gabriella izgatottan — de nem úgy, ahogy gondolod . . . nem Ő miatta! Mit törődöm vele, hogy ez az asszony kedvese volt a férjemnek esküvőnk előtt, vagy ha ma is az, amint barátnőim beszélnek! — azt hiszed talán, hogy még szeretem az uramat? Már tíz év előtt, mikor férjhez mentem hozzá, dacára rajongó leányálmaimnak, teljesen tisztában voltam annak a klub- és sportéletnek értéktelenségével, mit a mi korunk főurai folytatnak; tudtam, hogy tudatlan és dologtalan s hogy semmi sincs benne abból, amit én a férfiuban tiszteletreméltónak tartok; semmi, csak a bátorság! A háborúban vitézül harcolt s én azt gondoltam: egy bátor férfúval még mindig meg lehet elégedve az ember. Akkora melegség töltötte be a szívemet, oly szenvedélyes tisztelettel tekintettem fel arra a névre, melyet viselünk s melynek utolsó sarjadéka ő, hogy sohasem szüntem meg remélni. Azt hittem, fel fogom benne ébreszteni a tettvágyat, az ősi vért . . . Ah! ma már tudom, mennyi büszkeség van tulajdonképpen benne. Semmi, hallod, semmi, éppen semmi! Nincs benne más, mint egy kocsis szeretete a lovai iránt, a pénz szeretete, hogy a játékra teljék, néhány szerelmi kaland után való vágy, ezek is csak addig, míg önzésének útjában nem állanak. Bernard asszonyt is csak azért szerette, mert ez a cselszövő asszony értette a módját, hogyan kellett számára kényelmes otthont teremtenie. Büszke volt rá, hízelgett a hiúságának, hogy egy Candale-nak lehet a kedvese s ezzel megnyitatta magának néhány rangunkbeli ház ajtaját, ahová másképp be nem juthatott volna. Elég szomorúan jellemző ez egy Candale-ra, meg a mi társaságunkra — de neki hasznos volt. De mégsem ezt teszi nekem elviselhetlenné ennek az asszonynak a látását. Sokkal jobban megvetem, semhogy szenvednék miatta . . .

(Vége köv.)

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

82

— Nem teljesíteném kötelességemet, gróf — szól félénk hangon, és nem volnék méltó azon bizalomhoz és tisztelethez, amelyben részesített, ha ezen komoly, nagyon komoly pillanatban nem mondanám meg önnek a teljes igazat. Az a véleményem, hogy ezen párbajra nézve nem forog fenn elegendő ok és nem érdemes ezen okok miatt vért ontani . . . Önnek nem volt egészen igaza, Ön haragra gerjelt . . .

— Ah, igen! Nagyon ostoba volt! — szól Pierre.

— Úgy kegyeskedjék sajnálatát kifejezni és megvagyok róla győződve, hogy ellenfeleink készek lesznek mentségeit elfogadni — szól Nesvicki (aki, mint mindazok, akik ezen párbajnál jelenvoltak és mint mindenki más hasonló eseteknél, még mindig nem hitte, hogy harcra kerül a sor.) Ön jól tudja gróf, hogy sokkal nemesebb dolog hibáinkat beismerni, mint olyasmit cselekedni, amit nem lehet jóvátenni. Engedje meg, hogy tárgyalásokba bocsátkozzak az urakkal.

— Nem! Miről akar tárgyalni? — szól Pierre. Tehát minden készen van? — tette még hozzá. Csak annyit mondjon, hogyan járjak el és hová löjjek — szól, miközben természetes félénkséggel nevetett.

Kezébe vette a pisztolyt és a fegyver szerkezetét illetőleg kérdezett egyet-mást. Nem akarta bevallani, hogy soha még pisztoly nem volt kezében.

— Ah igen, úgy van! . . Tudom . . . csak elfelejtettem! — szól.

— Semmi bocsánatkérés! Olyan nincs! — szól Dolochov Rostovhoz, aki a maga részéről szintén közvetíteni akart és ugyan-csak a kijelölt helyre lépett.

A párbaj színhelye körülbelül nyolcvan lépésnyire volt az úttól, amelyen négy szánkó állott, egy kis tisztás fenyőerdők közepette, amely a meleg idők beálltával olvadni kezdő hóval volt befűtve.

Az ellenfelek negyven lépésnyire voltak egymástól a tisztás szélén.

A segédek megszámlálták a lépéseket, a mély és nedves hóban utat tapostak attól a helytől, ahol állottak egész a talajba fűrt kardokig, amelyek a határvonalakat képezték és egymástól tíz lépésnyire állottak.

Harmatos és ködös idő volt; negyven lépésnyire nem lehetett elátni.

Már bárom perce megvoltak az előkészületekkel s még mindig haboztak megkezdeni; mindenki hallgatott.

III.

— Nos, fogjunk hozzá! — szól Dolochov.

Denissov elsőnek lépett a határvonalhoz és kijelentette:

— Minthogy az ellenfelek vonakodtak kibékülni, talán kegyeskednék megkezdeni. Kérem a pisztolyokat kézbevenni és a «három» kiáltásnál egymásnak indulni.

— Egy! kettő! három! — kiáltott Denissov haragosan és félreugrott.

Mindkét ellenfél a kitaposott úton egymásfelé közeledett, egyre közelebb — s a ködben alig látták egymást.

Joguk volt a határvonalig menni s akkor löni, amikor akartak.

Dolochov lassan haladt, anélkül, hogy pisztolyát felemelte volna és nyílt, fénylő szemeivel ellenfele arcába nézett. Ajka olyan volt, mintha nevetett volna.

— Tehát löhetek, amikor akarok! — szólt Pierre, a «három» kiáltásnál gyorsan ment előre, miközben a kitaposott útról a mély hóba lépett. A pisztolyt messzetartotta maga előtt, mintha attól félt volna, hogy önönmagát lövi vele agyon. Bal kezét gondosan hátrattette, mert szerette volna vele jobbját megtámasztani s tudta, hogy az nincs megengedve. Miután körülbelül hat lépést tett és a kitaposott útról a hóba lépett, lábaira nézett, de aztán gyorsan újra Dolochovra tekintett, megnyomta a ravaszt, úgy ahogy megtanították és lőtt. Minthogy ily hangos dőrejt nem volt elkészülve, Pierre

megijedt a saját lövése fölött, majd mosolyogni kezdett emiatt és megállott.

A köd következtében szérűvé vált füst megakadályozta őt abban, hogy az első pillanatban valamit lásson; de a második lövés, amelyet várt, elmaradt. Csak Dolochov gyors léptei voltak hallhatók és a füst közepette felmerült alakja. Egyik kezét baloldalára szorította, a másikkal görcsösen fogta a pisztolyt. Arca sápadt volt. Rostov hozzá futott és valamit mondott neki.

— Nem! — sziszegte Dolochov; nem! még nincs vége!

Még néhány lépést tett támolyogva a karó felé és ott a hóba uhant.

Bal keze véres volt, kabátján megtörülte és rátámaszkodott. Arca sápadt volt és komor, ajka reszketett.

— Szíve... szólt Dolochov, de nem bírta a szót azonnal kiejteni. Sziveskedjék... szólt erőlködve.

Pierre alig bírta visszafojtani könnyeit és már át akarta lépni a határvonalat, amikor Dolochov felkiáltott:

— A határvonalhoz!

És Pierre, aki megértette miről van szó, megállott a kardnál. Csak tíz lépés választotta el őket egymástól.

Dolochov lehajtotta a fejét a hó felé, mohón szájába vett egy csomó havat, újból felemelte fejét, felegyenesedett és leült. Lenyelte a hideg havat, majd ismét kiköpte; ajka reszketett, de egyre mosolygott, szemei fénylettek.

Felemelte pisztolyát és célzott.

— Oldalt álljon!... Fedje magát a pisztolylyal! — kiáltott Nesvizski.

— Fedje magát! — kiáltott Denissov is az ellenfél felé.

Pierre szelid mosolylyal, — amely sajnálkozást és bűnbánatot fejezett ki, — állott Dolochov előtt, lábait szétterpesztette, kezét tehetetlenül maga előtt tartotta és szomorúan nézett ellenfelére. Dennissov, Rostov és Nesvizski behunyták szemeiket.

Nyomban rá lövést hallottak és Dolochov dühös kiáltását.

— Elhibáztam! — kiáltotta és erőtlenséggel esett vissza a hóba arcával lefelé fordulva.

(Folytatjuk)

A színjáték.

A vidéki színházak.

A vidéki színházak válság előtt állanak. A vidéki színészet ügyén nem segített a kerületi rendszer, nem segített a színgazgatói engedélyek korlátozása, s nem segített az sem, hogy a kormány valamivel fölemelte a vidéki színházak államsegélyét. A vidéki színházak közönségének folyvást fokozódó igényeivel nem tudhatnak immár tovább lépést tartani a vidék színgazgatói s ez okozza, hogy egymásután hallunk arról, hogy ösmert nevű, régóta működő s ügyes színgazgatók anyagi válság előtt állanak. A vidéki közönség igénye ugyanis egyre fokozódik. A főváros versengő színházait tekintik s azoknak mértékéhez mérik a maguk követeléseit. A közönség sokat kíván; az igazgatók igyekeznek sokat adni, de eleget sohasem adhatnak: ez a közönségnél elégtelenséget okoz, holott az igazgatók ugyanakkor anyagi zavarokkal küzdenek.

A magyar színészet az utolsó tíz esztendőben nagy alakuláson ment át. A színpadi technika is sokat haladt: rövid idő alatt egészen átalakult. A színészek fizetése ötszöröse, tízszerese lett a tíz év előttieknek.

A versenyt ma már a fővárosi színházak sem igen győzik. Hol a Magyar színház, hol a Népszínház anyagi válsága bukkan elő, hol a Nemzeti színház, hol az Operaház szubvencióját

kellett emelni, hol a Vígszínház anyagi zavaráról keringtek híresztelések, hol meg a Király színházat féltik. A fővárosi színészet azonban sokkal jobban tud megállani a viharokkal szemben: a helyárok tizszerte magasabbak, mint a vidéken, a nézőtér is nagyobb, egy darabot ötvenszer is lehet adni, a színészek és díszletek pedig nem sokkal drágábbak.

A vidéki igazgatók helyzete azonban már válságos. A nagyobb színházi városok Szeged, Kolozsvár, Arad, Nagyvarad, Kassa, Pécs, Temesvár, Debrecen, Pozsony közönsége megköveteli, hogy az igazgató a fővárosi újdonságok legtöbbjét bemutassa hasonló szép díszletekkel, hasonló jó rendezéssel, kitűnő előadásban, elsőrendű szereplőkkel. Mindezt megkövetelik, ámde a helyárok nevetségesen olcsók: kisebbek, mint a külföldön bárhol is.

A vidéki közönség túlságosan sokat követel a színháztól. Követelzőbb, mint a fővárosi közönség. Megkövetelik, hogy ugyanaz a színtársulat játszék operát, tragédiát, operettet, vígjátékot, drámát, bohózatot, népszínművet, látványosságot, tündérajátékot és mindezt egyformán jól. A fővárosban is lehetetlen ez; a vidéken azonban mégis fölpanaszolják, ha véletlenül a népszínmű-előadások kevésbé jók, mint a

drámaiak. S a mellett nagy mértékkel mérnek. Megtörtént, hogy a Carmen szegedi előadása után fölpanaszolták, hogy a zenekar nem volt olyan teljes, mint az Operaházban szokás és hogy Calvé Párisban sokkal jobban énekelt, mint az ő primadonnájuk. Amikor az aradi színházban Haller Irma a mostani budai primadonna föllépett, azt írták róla, hogy a Katalin Germainjében nem közelítette meg Küry Klárát. A mérték tehát mindig a legnagyobb, az igény tú'csigázott az olyan szintársulattal szemben, amelynek évente 140—150 darabot, közöttük 35—40 újdonságot kell bemutatnia. A színházi hélyarák pedig akkorák, mint ahogy ezelőtt 15 esztendővel megállapították.

Fölpanaszolják a vidékén, hogy hanyatlak a vidéki színészet. Ezelőtt, — mondogatják, — csupa elsőrangú művész volt minden társulatnál, ma alig akad itt-ott egy-kettő. S nem tekintik, hogy akkor Budapesten három nagy színház volt, vidéken meg öt, ma pedig van Budapesten hat nagy színház, a vidéken tizenegy. Természetes, hogy a színészanyag is másképp oszlik meg. Ezelőtt öt-hat esztendővel negyedakkora fizetést kaptak a vidéki színészek, mint ma. Ma Székely Irén, Buday Blanka, Haller Irma, Feihő Rózsi, Rózsa Lili valóságos miniszteri fizetést húznak, mint operetténekesnők, némely vidéki drámai színész is, mint Hettyey Aranka, Tóvölgyi Margit, Kiss Irén, Mészáros Giza, Hahnel Aranka akkora fizetést kapnak, amilyeneket ezelőtt el sem gondoltak. Eppen így emelkedett a férfiak fizetése is, kivált az éne-

keseké, a hősöké és a bonvivantoké. Mindezt azonban nem tekinti a közönség s nem nézi, hogy ma Janovics Jenő dr. havi kiadása 20,000 korona, Krecsányi 18,000 korona, Somogyi, Makóé 15—16,000 korona, Zilahié, Megyerié 12—13,000 korona. Ezzel szemben pedig a színházak bevétele alig emelkedett valamivel, holott ezelőtt Krecsányi, Makó és Somogyi még 10—12,000 koronás havi kiadással teljesen kitudták elégíteni az igényeket. Hozzájárul ehhez még az is, hogy nem is olyan rég még Nagyvárad, Marosvásárhely, Kecskemét, Deés jó nyári állomások voltak, ma pedig mindenütt téi színház van. Természetes így, hogy nyáron a nagy vidéki színházak igazgatói teljes deficitre dolgoznak.

Mindezt azonban a közönség nem veszi számításba. Panaszkodnak Krecsányi ellen, aki már Budáról nem tud együtt haladni a Vígszínházzal, meg Beöthy László színházával. Vádaskodnak Janovics Jenő dr. ellen, aki pedig erős és hatalmas cárdát szervezett, amelyiket bátran be lehetne állítani valamelyik fővárosi színpadra is. Aradról Zilahyt, Kolozsvarról Megyerit, Debrecenből Makót «távoztatják el» három éves működés után. S a közönség nem akarja megérteni, hogy a nagy igények folytán folyvást fejlődő színházigazgatói kötelezettségek megingatják a színházak anyagi alapját s éppen ennek folytán igyekeznek az igazgatók mindenütt számolni a közönség alacsonyabb művészi tartalmú igényeivel — és eként inog meg mindenfelé a színház művészi irányzata s erkölcsi tartalma is. S sokat tesz az is, hogy a

vidéki közönség szinte benne él a színházban. Szeretné igazgatni mindenki: a tanácsnok, a rendőrkapitány, a lapszerkesztő, az ügyvéd, a kereskedő, az orvos, a tanár, az ügyvédjelölt, a nőegyleti elnöknő. Mennyi személyes kíváncsiat kell kielégíteni a vidéki színháznak. Egyik operát akar, a másik pikáns vígjátékot, az egyik tragédiát, a másik gyermekdarabot: — s mindezt egy színházban. Ha a szubrett zsidókkal érintkezik, ha a koloratur énekesnőknek huszárok udvarolnak, dühöngenek az agglegények. S a mellett ezekkel a kérdésekkel foglalkozik folyvást mindenki ültében-keltében, álltában-fektében. Aki reggel újságot olvas, színházi kritikát fal, a délelőtt azzal telik el, hogy a színigazgató egyéni képességét és színházvezetői értékét bírálják; délben az ebédnél megállapítják, hogy a színészet hanyatlak; ebéd után nem esik jól a fekete kávé, ha nem szidják a szubrettet és a lírai szerelmezt; a cukrászdaí asszony pletykázások rendszerint a színház témájában ülepednek meg; az este meg legtermészetesebben a színház jegyében folyik le. A színház foglalkoztatja a kis diákot az iskolában, az ügyvédjelöltet a pertárban, a komoly városi urakat a közgyűlésen, a gabonaügynököket az irodában. A színház az a terület, ahol mindenki szakértőnek érzi magát. S Rudolf császár, aki két egyformán járó órát akart, csinált is, de két olyan embert, aki egyformán gondolkodjék a színházról, nem lehet találni. Ebben a dologban mindenki tekintély, egyedül álló, szaktekintély. A színház pénz-

tárába néha befizetett egykorona ötven filler jogosít föl erre mindenkit, hogy ez irányban becses véleményét kifejtse és a színház körül ólalkodhassék. Ezek akadályozzák meg a vidéki színházak fejlődését folytonos beavatkozásukkal. S nem értik meg, hogy az, ha valaki a vízvezetékot használja, még nem teszi az illetőt szakértővé a víztorony építési rendszerekben, s hasonlóképpen nem igaz az, hogy minden színházi néző tisztában van a színház dolgaival. De ha ezt bárki szóvá teszi, kész a felelet:

— Hát nem látom én, hogy melyik a jó színész, hogy melyik a jó darab, hogy melyik a jó előadás és hogy az igazgató nem ért a dolgához?

Az ilyen érveléssel azután lehetetlen szembeszállani. Ez veszi kedvét a vidéki igazgatóknak, ez szegi útját a vidéki színházak fejlődésének. S ugyan-ezek a bajok láthatók a sajtóban is: ügyvédjelöltek, biztosítási hivatalnokok, polgári iskolai tanárok kontárkodnak bele a színház ügyeibe s azt hiszik, hogy az illető színház egyedül áll a nagy föld kerektségén és annak kell teljesíteni minden kulturális és művészi kötelmet.

Amikor ilyen ferde helyzetben van a vidéki színészet, akkor nem csuda, ha nem fejlődhetik a megkívánt mértékben, ha anyagi bajok vannak és ha válságos a színigazgatók ügye. Kevesebb nagyképűség, kisebb fontoskodás és több jóakarát kelne el a vidéken a színház iránt és csökkenteni kellene a közönség túlzott igényeit és képzelt műértős-ködését.

Balassa József.

Természettudomány.

A csodás elem az álomlátásokban.

2

1896. augusztus 16-án San Vito di Monte-ban (Perugia tartományban) még egy említésre méltó esetet tudtam meg. Egy Pius Marconi nevű, 41 éves, todi-i születésű, írni-olvasni nem tudó paraszt, 16 esztendőskorában egy nyári éjjelen Spina mellett a telepítvényes ház lépcsőjén aludt. Álmában érezte, hogy valaki rázogattja és a nevéen szólítja. Nem ébredt fel azonnal, csak akkor nyitotta fel a szemét, mikor érezte, hogy az ingót húzogatták. Egy ismerős leány, a szomszéd ház egyik lakója állott előtte. Ez a leány név szerint Lujza, (ki most is él Spinában és maga is megerősíti, hogy a dolog úgy történt.) így szólt hozzá: «Halld csak, épen most mondta nekem valaki álmomban, menjek éjjel a Ricciarello melletti ligetbe, ottan Roccaccia közvetlen közelében, majd balra Querciabella felé, az úttól egy lépésnyire kelet felé kincs van elásva. Én erre azt feleltem, hogy félek, mire az alak azt válaszolta, vigyék magammal kísérről még egy leányt. De én még most is félek. Kelj hát fel, eredj oda és ha a kincset megtalálod, megosztozunk rajta.»

Pius eleinte nem hitt a dologban; két három napon át un-

szolta őt a leány, hogy menjen, végre a negyedik éjszakán rászánta magát. Lámpást és ást vett magához és a jelzett helyen ásni kezdett. 60–70 cm. mélységben egy betűkkel televesett követ talált, de olvasni nem tudta; felemelvén azt, szürke agyagedényt látott meg, mely kívül finoman meg volt munkálva és melynek sajátságos a akja volt; az edény egy kicsiny, körülfalazott üregben állott. De benne nem volt egyéb, mint szénpor. E fölötti bosszuságában földre dobta az edényt, mely széttört, aztán hazafelé indult. Utközben azonban meggondolta a dolgot és elhatározta, hogy azon a helyen tovább kutat. Csakhamar még egy edényre bukkant, egy jellegzetes etrusk edényre, amely 13 fényes ezüst tallért tartalmazott. Pius a leletről hallgatott, még a leánynak sem szólt róla egyszórt sem. Később a pénzdarabokat, melyekről azt hallotta, hogy csak ezüst frankok, 13 skudiért eladta; csak azután, a széttört hamvveder töredékeinek vizsgálatánál derült ki, hogy az az edény igen értékes volt.

Ez az eset, úgy lehet, több mint pusztán véletlenségek találkozására; meglehet, hogy az álomban hallott kinyilatkoztatás va-

lami gyermekkori emlékre vezethető vissza. Umbriában nem épen ritka dolog, hogy egyik vagy másik egyén tud, vagy tudni vél olyan helyeket, a hol régi kincsek vannak elásva; persze, a legtöbbször hiába kutatnak ott. Néha meg éveken át él egy vidéken vagy családban a hagyomány, hogy egy bizonyos helyen kincs van elrejtve; és még sem kísértik meg annak felkutatását akár babonás félelemből, akár azért, mert az addigi kereséseknek olyancsekély volt az eredménye. Ha viszont meggondolja az ember, hogy a kincset épen egy váriom közvetlen közelében lelték, és hogy azon a vidéken egyáltalában gyakran találunk etrusk vázákat, antik tárgyakat, érmeket, feliratokat, fémszobrocskákat stb., melyekről mint nagy értékű dolgokról a nép körében sok szó esik: mégis nagyobb talán a valószínűsége annak, hogy az eset magyarázata a véletlennek találkozásában keresendő.

Ép ilyen esodálatos volt annak az álma is, a ki, miközben egy régi összeomlott ház falainak lebontásával foglalkozott, azt álmodta, hogy értékes, régi, finoman kidolgozott fémszobrocskát talált, melynek még az alakját is leírta — és rövid idő múlva csakugyan talált egy olyat. A dolog folytatása az urbinói polgári- és büntetőtörvényszék előtt játszódott le. Dr. Gramantieri tanár védte a bevádolt parasztot és kifejtette, milyen magától értetődő dolog, hogy az ilyen álom a profécia benyomását kelti.

Egyúttal számos ilyen jövendőmondó álmiról emlékezett meg az ügyvéd, amelyek egytől-egyik

az öntudatlan agyműködéssel voltak megmagyarázhatók.

Ha szembeállítanók a negatív tapasztalatokat a pozitívekkel, talán arról győződhetnénk meg, hogy az ilyen meglepő egyidejűség még sokkal gyakoribb, semmint hinnők. Talán mindenki tudná elbeszélni egyik vagy másik oly álmát, mely később megvalósult; viszont hány álmunknak van látszólag jövendőmondó jelentősége, pedig valósággal semmilyen sincs. Magam is emlékezem például két álmomra, melyek a profécia benyomását kelthetnék, holott ez a tulajdonságuk csak látszólagos.

1898 július 18-án hajnalban rendkívül izgató álmot láttam, melynek rémes részletei még ma is mélyen be vannak vésve emlékezetembe. Öt órakor reggel, úgy éreztem, hogy az ágyban fekszem és látom, hogy egy ismerősöm lép be az ajtón; szomorú, titokzatos arccal egész közel jön hozzám és így szól: »Szegény doktor, mindennek vége, nem lehet tenni semmit; fordulj Istenhez vigasztalásért a szerencsétlenségben!» Ezen szavakkal égfelé emelt szemeivel az ágyam fölött függő feszületre utalt. Azonnal az a gondolat villant át agyamon, hogy a szerencsétlenség csak öcsémre vonatkozhatik, mivel az az úrbenső baráti viszonyban volt: bizonyosan meggyilkolták az öcsémet. E fölötti izgatottságom annyira fokozódott, hogy felébredtem. Éreztem, hogy álmom valami baleset előjele volt, annál is inkább, mert az óra, mikor felébredtem, tényleg ötöt mutatott. Szerettem volna rögtön elmenni az öcsém házába, de az álom annyira megrendített, hogy fél-

tem ; hosszabb megfontolás után lassanként sikerült megnyugtatom önmagamot afelől, hogy semmi ésszerű ok nem forog fenn arra, hogy az álomban higgyek. Csak fél órával később jutott eszembe az álom keletkezésének igazi oka. A megelőző napon borzadálylyal olvastam egy újsághírt egy szegény tizenhat éves diák kegyetlen meggyilkolásáról egy trastevere-i faluban ; az eset mindnyájunkat megrendített. Továbbá az előző estén egy társasvacsorán, amelyen öcsémmel együtt én is részt vettem, öcsém rövid, de éles szóváltásba keveredett egy barátjával. Vacsora alatt a szokottnál többet ettem és ittam, és — igen rendszeres életmódhoz lévén szokva — utána nyugtalanul aludtam s csak reggelfelé szunnyadtam el, míg az az álom fel nem riasztott. Az újsághír és öcsém összezölközése álmomban felidéződött agyamban, mely rendellenes vérkeringési és vegyi viszonyok hatása alatt is állott ; ime, ezek voltak «csodás» álmom keletkezésének alapelemei.

Egész határozottsággal állíthatjuk, hogy minden olyan álom, mely az álmódó saját testi és szellemi egyéniségére vonatkozik, a tulélénk szervi érzések befolyásából vagy a képzettársításból kimagyarázható. Igaz ugyan, hogy vannak jóvendőmondó álmok, melyek látszólag nem rendelhetők alá ilyen élettani magyarázatnak ; de ilyen esetekben nagy szigorúsággal kell kutatni minden, bármily mellékes ténykörülményt és súlyt kell fektetni az előadottak összes részleteire.

Greenwood közölt pl. egy «előre bejelentő» álmot (dream of anticipation), melyben t. i. oly ese-

mény játszódott le, mely másnap tényleg bekövetkezett. Nem tagadom ugyan, de ilyesmi megtörténhetik, de mégsem tekinthetem Greenwood esetét teljesen hitelt érdemiőnek. Ahhoz, hogy az ember valamely álom jóvendőmondó értéke felett ítéletet mondhasson, a legelső követelmény az, hogy az illető álmódó álmát több egyénnel közölje, vagy írásban megörökítette legyen, mielőtt a megálmodott esemény valósággal bekövetkezett volna. Nem szabad ilyen esetben az egyéni emlékezőtehetséget bizonyíték gyanánt elfogadni. Akárhányszor megtörténik, hogy valakinek csak az esemény megtörténtekor jut eszébe, hogy ő ezt már megálmodta. Emlékezeti csalódásokkal van itt dolgunk, melyekről a modern lélektanárak, abban a hitben, hogy egészen új dolgokról van szó, igen sokat összeírnak, pedig én úgy találtam, hogy ezekről majd minden régi szerző is egész határozottan említést tesz.

Hasonló elbírálás alá esik hírneves barátomnak L. Capuanának egy álma, melyet ő 1896-ban beszél el nekem. 1867-ben igen kifejezésteljes, érzékiszemű barna hölgyről álmódott és álmában megnódította őt. A benyomás, melyet a nő reá gyakorolt, még felébredése után is kísérte őt egy ideig. Két-három nappal később a Calzajoli-utcán egy hölgygel találkozott, kiben remülten ismerte fel azt a nőt, ki őt álmában meglátogatta.

Ilyen és az irodalomban idézett hasonló esetekben, feltéve, hogy az emlékezeti csalódás kizárható, nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk az álmótól feleltett, de azt túlélő kedély-

hangulatnak. Az ilyen hangulat (az «einyújtott álom-izgalom») rendkívüli módon megkönnyítheti, hogy az ember valakiben egy az álomban szerepelt személyt ismerjen fel.

A prophétikus álmok egy másik sorozatát a feszült várakozás magyarázhatja, pl. gróf Cibrario álmát Turinban, mely 1898. év augusztusában oly nagy port vert fel.

A «Rivista di Studi Psychici» vizsgálat tárgyává tette az esetet és arra a következtetésre jutott, hogy a gróf azért álmodhatta meg előre fiának másnapi balesetét a Rocciamelonon, mert atyai aggodalmának folytonosan csak fia hogyléte adott tápot.

De felesleges is a jövőmondó álmok minden lehetséges magyarázatára kitérnünk. Maury, Briere de Boismont, Maudsley, Scholz és újabban de Manacéine és Lehmann nagy szakértelemmel dolgozták ki ezt a fejezetet. Foglalkozzunk inkább az álomjelenések egy kis csoportjával, melyeket bár némelyek szintén jövőmondó álmoknak neveznek, de amelyek a lélektanár különös figyelmére tarthatnak igényt.

Az álomjelenségek ezen fajtájára vajmi nehezen volnának alkalmazhatók a közkeletű élet-tani elméletek. De ezért nem szabad visszariadni az igazság komoly kutatásától. Ha az ember vizsgálata tárgyává teszi a modern mystikusok által transcendentalis tanaik bizonyosságául felhozott tényeket, ez még nem jelenti azt, hogy az ember a mysticismus pártjához szegődött. Meglehet, hogy épen a tények alapos és elfogulatlan vizsgálata fog olyan igazságokat felszínre

hozni, amelyek a modern mysticismusnak végét vetik.

A londoni lelekbuvárló társaság beigazolta, hogy telepathikus álmok aránylag gyakran fordulnak elő normális embereknél. Gurney, Myers és Podmore ismert könyvében vagy másfélszáz telepathiás jelenség van feljegyezve, és pedig úgy álmok, mint hypnagog érzéscsalódások alakjában.

A spiritisztikus jelenségekkel foglalkozó időszakos folyó iratok is számos eléggé hiteles esetről számoltak be és kiváló férfiak, mint Lombroso és Tamburini, nevük súlyával támogatták az álombeli távolbaérzés megtörténeinek hitelességét. Eltekintek természetesen a spiritisztikus értekezésekben idézett zavaros álomképektől, amelyek nem állják meg a kritikát.

Egyébiránt a telepathiás álomjelenség nem új dolog. A nélkül, hogy ismeretes idézeteket ismételnék, csak két tényt akarok felhozni. Ronchini elbeszéli, hogy Petrarcanak 1342-ben Pármában távolba-érző álomlátás volt. (La dimora di Petracca int Parma. Modena 1874; megjelent Tamburini folyóiratának a «Rivista sperimentale di Freniatria»-nak 1892-iki évfolyamban is.)

«Egyszer Francesco kedvelt barátját látta álmában, a mint kertjében egy patakon haladt keresztül; eléje ment és kérdezte, honnan jön, hová megy, miért siet oly nagyon és miért megy kíséret nélkül. Amaz, ki nagyon kedvesen csevegő ember volt, mosolyogva felelt: Emlékszel-e, hogy mikor velem együtt voltál túl a Garonne-on, nem igen tettszett neked a pyrenäi éghajlat? Onnan jövök most, elcsigázva az úttól, hogy soha se térjek

többé oda vissza: Rómába igyekszem, de nem viszek magammal. Ezen szavak után megkettőztette lépteit és enyhén eltolta magától Laura poétáját; ez csak most nézte őt meg nagyobb figyelemmel és vértelen arcának sápadtságáról felismerte, hogy barátja halott. E látványtól megrettenve, Petrarca hangosan felkiáltott és felijedt álmából; az álom napját pontosan megjegyezte magának, beszélt róla barátainak, irt felőle idegeneknek. Huszonöt nap múlva jött meg a barátjának, Colonna püspöknek halálhíre; a halála ép azon az éjszakán következett be, amelyen a költőnek a szomorú látomány megjelent. «Petrarca csak hiányosan volt értesülve ezen barátjának hogylétéről, a ki az álomlátás idején Gascogneban volt Lombez-i püspök.

Mestica János irataiban találtam a másik álom-telepathiás esetet feljegyezve; Garibaldi József egy sajátságos álma van ott leírva, melyet a «Carmen» hajón álmodott. «1852 elején egy kereskedelmi hajó kapitányaként Chileből Ázsiába utazott. Belefáradva a parancsnoki hídról való széttekintésbe, hirtelen elalszik és rettentőket álmodik. Úgy érzi, mintha szülőföldjére térne vissza és fekete posztóval beborított ravatalt látna, gyászkisérrettel. Azt hiszi, meg szakad a szíve, ha nem nézi meg, ki van a koporsóban. Közelebb megy, fel-emeli a kendőt. És kit lát? Anyjának immár merev és hideg holttestét! És tényleg az a tiszteletre méltó asszonyság Nizzában azon a napon és abban az órában halt meg, szeptember 19-én, ép a Garibaldi születése napján. Az olasz nép később

mindig nagy lelkesedéssel ünnepelte meg ezt a napot, maga Garibaldi sohasem; ő szerencsétlen napnak tartotta. Nem beszél-e el Dante is hasonló álomlátást a Vita Nuovában, egy ifju látományát, mely Beatrice halálát e öre bejelentette? Ha Garibaldi a XIV. században élt volna, az utódok, kik közt az álom emléke fenmaradt, nem mesének mondanák-e most az egész történetet? Pedig annyira igaz volt a dolog, hogy Garibaldi valósággal meg volt rendülve, még évek múlva is, ha arról beszélt barátai előtt, és elbeszélését ezzel a felkiáltással fejezte be: «Menjetek tőlem ti, akik azt mondjátok, hogy nincs lélek.» — Megvallom, hogy a között az ötven általam összegyűjtött álom között, melyeket álmodóik rendkívülinek vagy csodálatosnak neveztek, egyetlenegy sem találtam, amely megérdemelné a telepathiás álom elnevezést, vagyis olyan esemény megtörténtét jelentette volna be, a mely az álmodó előtt teljesen ismeretlen kellett hogy legyen, szóval a tudományos bírálattal szemben is megállna. Többnyire igen rövid elbeszélések voltak azok, bizonyítékok híján. Ha pedig bizonyítékokat kértem, vagy csak újabb magyarázatokat kaptam helyettük, vagy választ sem adtak, avagy olyan választ, mely a kételyeket nem oszlathatta el.

Mindazonáltal példaképen elmondok három ilyen sajátságos álmot, megjegyezvén, hogy gyűjteményem még 15 hasonló esetet tartalmaz.

G. asszony jó reménységben lévén, levelet irt a testvérének, hogy ha majd itt lesz az ideje, jöjjön el keresztanyának. A test-

vére beleegyezett. Egynehány nappal lebetegedése előtt azt álmodta G. asszony, hogy a testvére feketébe öltözve vánszorog a ház rácsos kapuja elé és hiába erőlködik, hogy hozzá közeledjék. G. asszony rá kiáltott: »Ugyan jöjj már!« De amaz fájdalmas hangon felelte: »Nem tudok, jaj nem tudok«. G. asszony testvére azon a napon halt meg.

C. R. kisasszony atyja úton volt. A leánya egy reggel mélyen lehangolva ébredt fel és közölte testvérel, hogy atyját álmában halva látta egy szálloda szobájában, nyakán selyemkendővel. Kevéssel azután távirat jött abból a városból, melyben atyjuk tartózkodott, jelentvén, hogy az tényleg meghalt. Fiutestvérük rögtön oda utazott és a hullát épen olyan helyzetben találta, mint a milyenben nővére látta azt álmában; az asztalra azért helyezték, mert a hirtelen halál okának kiderítése végett boncolni kellett.

C. Ada asszony, Rómából, a következő esetet mondta el nekem, mely barátnőjével, Izával történt. 1892 február 10-én éjjel Iza az Ada férjéről álmodott, ki is így szólt hozzá:

»Iza, hát nem tudod, hogy itt hagytam Adát három gyermekünkkel? Ma reggel kilenc órakor meghaltam«. Tényleg úgy volt; Eduárd, erőteljes 30 esztendőes ember, a mondott időben halt meg. Iza három nappal a haláleset után mondta el álmát Adának, mihelyt a szomorú hírt vette.

Tudományosnak tekinthető-e az olyan hypothesis, mely lehet-

ségesnek veszi fel, hogy valamely testileg és szellemileg kivételes, rendkívüli állapotban levő személy lelki működése valamely távollevő személyre áttérjedhet, gondolat-, indulat- vagy hangulatátvitel útján? Ez a kérdés a megismerés határán fekszik. Lehetséges, hogy évek múlva általánosan el fogják ismerni a telepáthis, vagy a hogy Tamburini nevezi, telaesthesiás jelenségek valóságát. Ez időszerint csak ismételhetjük Ch. Richet szavait: »Des preuves, des preuves encore plus décisives sont nécessaires« (bizonyítékok, döntőbb bizonyítékok kelleneek,) habár az emberek nagy többsége érzi, hogy az ilyen jelenségek szükségképen létrejöttek, létre jöhetnek néha.*

Ki tagadhatná, hogy titkok veszik körül az embert? Azonban a kutatónak fátyolozatlan tekintettel kell vizsgálnia a transzcendentális tüneiményeket, köztük az álombeli távolbahatást is, és bizni abban, hogy sikerül majd az ismeretlenek határvonalát egyre távolabbra tolni ki. A methodusos kételkedés hatalmas emelőrúdja volt a tudomány fejlődésének, ellenben a skepsises kételkedés csak a dogmatismusnak volna új alakja.

* De Sanctis ezen állítása ily általánosságban nem felel meg a tényeknek. — A természettudományosan gondolkodni tudó emberek java része nem érzi ezt, s azt, hogy higgyen-e valamit, vagy nem, csupán a bizonyítékoktól teszi függővé. A lehetőséget csakis bizonyítékok változtathatják valószínűséggé vagy bizonyossággá, nem pedig határozatlan érzések.
Dr. Ferenczi.

A SZERKESZTŐ KÖZLÉSEI.

Kovács Helén. A «Szinésznők» című könyv terjedelmesebb lesz mint ahogy terveltük és a jövő hóban küldi szét a kiadóhivatal az előfizetőknek.

Sz. F.-né. A fordítás gyönyörű, hamarosan közreadjuk. Levél megy.

Gyöngyös. Az erotikus verseket a közönség is, a szerkesztő is únja egy kissé; véleményünket erről a dolgról különben régen megírtuk ismétlésekbe bocsátkozni nem érdemes.

H. Ellen Key reminiscencia, hogy szeliden fejezzük ki magunkat.

F. L. A karcolat rossz. — **H. L.** Az Andrejev-novella jön. — **Kezdő poéta.** Szívesen adjuk bizony mi ki a verset ismeretlen emberektől is, csak a vers — jó legyen. A Jövendőt éppen nem érheti vád, hogy elzárkózik a fiatal tehetségek elői. Nem akarunk neveket említeni, de ha figyelemmel kísérte ujságunkat, láthatta, hogy egész sereg új embert: költőt, szépirót egyaránt, éppen a «Jövendő» mutatott be első ízben a közönségnek, De ami ízléstelen, az még nem éppen — ultramodern. — **Jolánka.** Nagyon tehetséges dolog, de nem nekünk való. **H. J.** Fordított verseket — főleg új költőktől — nagyon szívesen veszünk de a fordítás művészi kell hogy legyen. — **S. E.** Semmiféle kéziratot nem kaptunk.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői a jövő hónap folyamán ingyen kapják meg Bródy Sándor „Szinésznők” című új könyvét.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövéldetér 1.

A „JÖVENDŐ” bekötési táblái, valamint az első évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kapható

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Lövéldetér 1.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövéldetér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapestben.